



stop • sv

Tréninkový manuál pro pracovníky v prostředí noční zábavy

**Jak rozpoznat,
předcházet a reagovat
na sexuální násilí**



Project co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme (2014-2020) of the European Union.

This project has been produced with the financial support of the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme (2014-2020) of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the STOP-SV partnership and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.



Tréninkový manuál

pro pracovníky

v prostředí noční zábavy

Jak rozpoznat, předcházet

a reagovat na sexuální násilí

TÝMY

IREFREA-ES

IREFREA-ES &
BANGORSKÁ UNIVERSITA

LJMU

IREFREA-PT

CUNI
KLINIKA ADIKTOLOGIE

SPOLUPRACUJÍCÍ

PARTICIPUJÍCÍ ORGANIZACE

LAYOUT A TISK

ČESKÁ LOKALIZACE A SAZBA

ISBN

AUTOŘI

Mariàngels Duch
Montse Juan
Maite Kefauver
Elena Gervilla
Amador Calafat

Karen Hughes
Mark Bellis

Zara Quigg
Charlotte Bigland
Kim Ross-Houle
Rebecca Bates

Fernando Mendes
Irma Brito
Rosário Mendes

Roman Gabrhelík
Hana Fidesová
Adam Kulhánek
Tereza Jovbaková

Helena Fialová
Otakar Veselý
Pavel Venzara
Barbora Šťastná
Jitka Řeháčková

A.N.O. – Asociace nestátních organizací
proFem, o.p.s.
PROGRESSIVE o.p.s.
Společnost Podané ruce o.p.s.



martín gráfíc



petr bělej

978-84-948939-1-9

Obsah

Úvod	07
Část 1 Teoretická východiska programu stop!sv	11
Co víme o sexuální násilí v prostředí noční zábavy?	11
Jak časté je sexuální násilí v prostředí noční zábavy?	13
Jaké jsou následky sexuálního násilí v prostředí noční zábavy?	13
Jaké faktory napomáhají, nebo předcházejí sexuálnímu násilí v prostředí noční zábavy?	14
Prevence sexuálního násilí v prostředí noční zábavy	15
Legislativa EU týkající se sexuálního násilí	15
Přístup stop!sv vůči prevenci sexuálního násilí v prostředí noční zábavy	16
Část 2 Školící program stop!sv	19
Obecné informace pro školitele o způsobu podávání informací	19
Školící program stop!sv	23
Snímek 1: stop!sv	24
Snímek 2: Cíle	25
Snímek 3: Co během školení vzít v úvahu?	26
Snímek 4: Co je to sexuální násilí?	28
Snímek 5: Definice sexuálního násilí v českém právu	29
Snímek 6: Sexuální násilí v prostředí noční zábavy	31
Snímek 7: Sexuální násilí v prostředí noční zábavy (celosvětové srovnání)	33
Snímek 8: Sexuální násilí v prostředí noční zábavy v Evropě	35
Snímek 9: Sexuální násilí v České republice v datech	36
Snímek 10: Co je to svolení?	37
Snímek 11: Jedná se o svolení?	38
Snímek 12: Mýty, nebo fakta?	40
Snímky 13 a 14: Násilí na ženách optikou české populace	42
Snímek 15: Faktory ovlivňující sexuální násilí	44
Snímek 16: Faktory ovlivňující sexuální násilí (uvnitř podniku)	46
Snímek 17: Alkohol	47
Snímek 18: Na co si dát pozor?	48
Snímek 19: Klíčové subjekty a jejich role (1)	50
Snímek 20: Klíčové subjekty a jejich role (2)	51

Snímek 21: Kdo je to přihlížející?	52
Snímek 22: Příležitosti, jak zareagovat	53
Snímek 23: Co zvážit, než zasáhnete?	56
Snímek 24: Druhy reakcí na sexuální násilí	59
Snímek 25: Jak reagovat?	61
Snímek 26: Shrnutí	64
Snímek 27: Pomoc obětem sexuálního násilí	65
Snímek 28: Pomoc obětem sexuálního násilí v České republice	67
Část 3 Evaluace školicího programu	68
Úvod	68
Monitorování a avaluace školicího programu	69
Seznam odborných zdrojů	72
Příloha č. 1	
Sexuální násilí v kontextu české legislativy	77
Příloha č. 2	
Docházkový list	79
Příloha č. 3	
Faktory ovlivňující sexuální násilí v prostředí noční zábavy	80
Příloha č. 4	
Jak rozpoznat opilost	81
Příloha č. 5	
Scénář situací stop!sv	82
Příloha č. 6	
Ukázka možných evaluačních otázek	83
Příloha č. 7	
Kontakty na služby pomoci obětem sexuálního násilí v ČR	85

Úvod



stop!sv je školicí program, jehož účelem je pomoci zúčastněným subjektům při prevenci sexuálního násilí (viz tabulka č. 1) v prostředí noční zábavy, a to zejména v prostředí barů, klubů a diskoték. Sexuální násilí má značně negativní dopady na návštěvníky a pracovníky v tomto prostředí, stejně tak i na širší komunitu a veřejné služby. Pokud mají návštěvníci obavy do těchto podniků vstupovat kvůli hrozbě sexuálního násilí, může to negativně ovlivňovat finanční podmínky jak samotných podniků noční zábavy, tak jejich zaměstnanců. Cílem školení STOP-SV je zvýšit schopnost pracovníků v prostředí noční zábavy rozpoznat a předcházet sexuálnímu násilí, a také jejich schopnost a ochotu zareagovat z pozice aktivního přihlížejícího.

Tento manuál poskytne všem zúčastněným stranám:

- Školicí program navržený tak, aby pracovníkům v prostředí noční zábavy umožnil rozvinout schopnosti, dovednosti a ochotu rozpoznat, předcházet a reagovat na sexuální násilí v tmavém prostředí.
- Informace, nástroje a techniky pro snadnější implementaci školicího programu.
- Strategický rámec pro snadnější rozvoj, realizaci a maximalizaci vlivu školicího programu.

Prostředí noční zábavy se nepřetržitě mění. Odehrává se v něm spousta aktivit, kterých se účastní lidé a organizace s různými zájmy. Proto **stop!sv** nabízí školicí program, který může být přizpůsoben různým podmínkám a potřebám. I když může být program realizován samostatně, nejlepších výsledků v prevenci je dosahováno, pokud za nimi stojí širší spolupráce a odhodlání. Proto tento manuál nabízí strategie, jak do školení zapojit širší komunitu. Ta může zahrnovat řadu zúčastněných osob (včetně osob pracujících v prostředí noční zábavy), které tak mohou významně pomoci v následujících oblastech:

- Zvyšování povědomí o rozsahu, povaze a následcích sexuálního násilí;
- Zapojení subjektů z dalších sektorů (např. vláda, jiné zainteresované subjekty, veřejnost) s cílem podpořit prevenci sexuálního násilí;
- Implementace a udržitelnost školicího programu;
- Realizace a podpora aktivit souvisejících s prevencí sexuálního násilí.

Proč

se zaměřovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy

Prostředí noční zábavy je důležitou součástí života mladých lidí – tráví v něm svůj volný čas, baví se a užívají si. Je také místem, kde vzniká a prosazuje se kultura mládeže, která má vliv na identitu, chování a postoje samotných účastníků noční zábavy a jejich okolí. Prostředí noční zábavy představuje klíčový sektor evropské ekonomiky a nabízí vysoký potenciál pro růst, další vývoj a diverzifikaci mnoha měst a regionů. Může tak přinášet spoustu pozitiv, ale také výzev a rizikových faktorů včetně sexuálního násilí. Proto je důležité věnovat mu odpovídající pozornost, zkoumat jej a následně ovlivňovat s cílem ochránit zdraví (fyzické i duševní) a bezpečí všech zúčastněných – ať už návštěvníků, tak poskytovatelů služeb.

Prostředí noční zábavy je regulovaným prostředím, ve kterém se zúčastněné subjekty řídí určitými pravidly a zákony (které se v různých zemích liší). Nabízí se možnost systematicky školit zaměstnance, kteří tak mohou hrát významnou roli v tom, jak ochránit sebe, své spolupracovníky a své zákazníky před hrozbou sexuálního násilí. Protože se však prostředí noční zábavy rychle mění, musí se vyvíjet i přístup k prevenci a strategiím, jak předcházet rizikům a jak chránit zdraví a bezpečí zúčastněných osob. Cílem programu STOP-SV je aplikovat vědecké poznatky a sdílet aktuální znalosti a vědomosti. Toto školení však bylo navrženo i tak, aby podporovalo učení na bázi vzájemné spolupráce.

Přístup STOP-SV využívá metodiku vycházející z informací od aktivních účastníků zainteresovaných v problematice noční zábavy. Ta usiluje o zapojení celé řady zúčastněných stran do rozvoje, zdokonalování a implementace aktivit sloužících k prevenci. Tyto aktivity jsou založeny na výzkumu a reflektivním učení. V rámci prevence je důležité porozumět, jaké může mít sexuální násilí následky, a objasnit okolnosti, které mohou pomoci je zmírnit nebo jim předejít. Spolupráce s pracovníky v prostředí noční zábavy tak umožní lépe identifikovat charakter, rozsah a následky sexuálního násilí v tomto kontextu. Může také nabídnout způsoby, jak mu předcházet a jak jej omezit. Tento přístup umožní realizovat preventivní aktivity na lokální úrovni a zároveň poskytne údaje o tom, co úspěšně napomáhá prevenci sexuálního násilí v prostředí noční zábavy.

Pro koho

je program **stop!sv** určen?

Tento manuál byl navržen jako podpůrný materiál ke školení pracovníků v prostředí noční zábavy. Zároveň také cílí na profesionály z příbuzných oblastí včetně expertů na prevenci a na politické činitele, kteří jsou za prevenci, vzdělávání a pracovní právo zodpovědní. I když má každý subjekt svou vlastní úlohu, doporučujeme vytvořit (nebo zmobilizovat již existující) komunitní koalice na podporu realizace školicího programu nebo dalších strategií, které pomáhají předcházet sexuálnímu násilí v širším měřítku. Začlenění profesionálů z dalších odvětví (např. zdravotnictví, pomáhající profese, neziskové organizace, ministerstva či jiné státní instituce) může rozšířit kontext na lokální úrovni a podpořit tak spolupráci v oblasti prevence.

Tabulka č. 1 obsahuje stručný souhrn možných rolí klíčových subjektů v rozvoji a implementaci programu **stop!sv**.

Jak

používat tento manuál

Tento manuál se skládá ze tří částí:

Část 1 obsahuje teoretický souhrn zaměřený na sexuální násilí v prostředí noční zábavy. Objasňuje také přístup **stop!sv** k prevenci. Zahrnuje:

- Definici problému včetně jeho charakteru, rozsahu, následků a rizikových faktorů;
- Fakticky podložené preventivní aktivity včetně souhrnu, jak předcházet a reagovat na sexuální násilí v jakémkoliv prostředí (včetně prostřední noční zábavy);
- Popis přístupu **stop!sv** k prevenci sexuálního násilí v prostředí noční zábavy.

Část 2 se zaměřuje na školicí program. Obsahuje:

- Informace pro školitele, jak program předávat cílové skupině;
- Komentáře a poznámky k jednotlivým snímkům powerpointové prezentace, včetně aktivit a potřebných materiálů.

Část 3 se zaměřuje na navazující aktivity spojené se školicím programem a na jeho evaluaci – nastiňuje metody, jak posuzovat a vyhodnocovat realizaci školicího programu.

Tabulka č. 1

Role klíčových subjektů programu STOP-SV

Odvětví (vlastníci podniků, provozní a zaměstnanci)

Aby byl podnik úspěšný, musí se starat o zdraví a bezpečí svých návštěvníků a zaměstnanců. Proto je prevence důležitou součástí společenské odpovědnosti jakéhokoliv nočního podniku. Vlastníci podniků a provozní hrají klíčovou roli při implementaci školicího programu **stop!sv**. Nesou zodpovědnost za to, aby jejich pracovníci (barmani, DJ, ochranka...) byli příslušně školeni a dostávalo se jim patřičné podpory.

Vláda a úřady

Odpovědní političtí činitelé a osoby s rozhodovací pravomocí mohou hrát stěžejní roli v implementaci, evaluaci a dlouhodobé udržitelnosti programu **stop!sv**. Jejich účast v komunitních koalicích může: usnadnit přístup k údajům ohledně sexuálního násilí; šířit osvětu; podpořit šíření výstupů školicího programu; podpořit rozvoj a implementaci dalších strategií, které mohou zvýšit dopad školicího programu a omezit tak sexuální násilí.

Občanská společnost

Mladí lidé představují většinu účastníků noční zábavy, ať už jako zákazníci, tak jako pracovníci podniků. Je proto zásadní je do prevence zapojit. **stop!sv** nabízí příležitost, jak toho dosáhnout pomocí školení a komunitní koalice. Mladí lidé tak mohou upozorňovat na problematické společenské normy a pomáhat je měnit. Mohou také nabídnout svůj pohled na věc a navrhnout možné způsoby, jak problémům předcházet. Zapojení mladých lidí do rozvoje preventivních aktivit tak může být pro cílové publikum (tj. jejich vrstevníky) smysluplné. V prostředí noční zábavy hrají důležitou roli také gender a genderové vztahy. Proto mohou být nápomocné rovněž feministické spolky, spolky prosazující genderovou rovnost a rovná práva nebo LGBTIQ komunity (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, Questioning). V širším měřítku mohou nabídnout podporu také komunitní a rodičovské spolky*.

* V některých evropských zemích [např. Španělsku], je minimální věková hranice pro práci za barem a přístup do barů a nočních klubů 16 let.

Část 1

Teoretická východiska programu stop!sv

Co víme o sexuální násilí v prostředí noční zábavy?

Jak se projevuje sexuální násilí v kontextu noční zábavy?

Světová zdravotnická organizace definuje sexuální násilí jako:

„Jakékoliv sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak, nehledě na vztah k oběti, a to v jakémkoliv prostředí zahrnujícím (nikoliv výlučně) domov a práci“ (1).

Tato definice zahrnuje širokou škálu agresivního a nekonsenzuálního jednání, mezi kterou může v kontextu prostředí noční zábavy patřit:

- Znásilnění nebo pokus o znásilnění;
- Nevyžádaný sexuální kontakt (např. osahávání, nevyžádané líbání a doteky);
- Nevyžádaná sexuální pozornost (bez kontaktu) nebo obtěžování (např. nevhodné poznámky a sexuálně motivovaná gesta);
- Vynucená sexuální aktivita (např. prostřednictvím výhrůzek, slovního nátlaku nebo skrytého podávání alkoholu a drog);
- Sexuální aktivita s osobou, která není schopna poskytnout svolení z důvodu nadměrného užití alkoholu a drog;
- Sexuální vykořisťování (např. povolení vstupu do podniku nezletilým výměnou za sexuální služby).

Obvyklá představa sexuálního násilí v prostředí nočního života je taková, že se jej nejčastěji dopouštějí návštěvníci mužského pohlaví vůči ženám – ať už návštěvnícím, tak i pracovním podniků. Mohou se jej však dopouštět osoby obou pohlaví, a to vůči ženám i mužům. Stejně tak se jej mohou dopouštět zaměstnanci – jak vůči zákazníkům, tak svým spolupracovníkům.

Navázání partnerských a sexuálních vztahů je jedním z hlavních důvodů, proč mladí lidé navštěvují bary a noční kluby. Tyto podniky tak mohou představovat vysoce sexualizované prostředí, které tak komplikuje identifikaci tohoto problému. Situaci dále negativně ovlivňuje také časté užívání alkoholu a drog. Tyto látky mohou snižovat zábrany a zvyšovat zranitelnost vůči potenciálnímu sexuálnímu útoku. Existuje několik způsobů, jakým se může sexuální násilí v prostředí noční zábavy projevovat (2-4):

- Sexuální násilí může být *oportunistické* – např. když někdo na přeplněném parketu využije příležitost k tomu, aby se dotýkal jiné osoby; když někdo využije opilosti jiné osoby k sexuální agresii (toto se týká nejen cizích osob, ale i partnerů, protějšků na schůzce, kamarádů a známých)
- Sexuální násilí se může projevovat *nesprávným odhadem situace* – např. když se někdo mylně domnívá, že o něj má jiná osoba sexuální zájem nebo že pro ni bude sexuální akt akceptovatelný. Násilí se může projevovat i jako následek podobných nedorozumění – např. v podobě agresivního odmítnutí nebo agresivní reakce na odmítnutí.
- *Sexuální predátoři* mohou navštěvovat podniky noční zábavy s vidinou, že snadno najdou potenciální oběti; zvláště ty, které jsou pod vlivem alkoholu nebo drog. Tyto osoby si nejsou tolik vědomy vlastní zranitelnosti a mají nižší schopnost odmítnout a bránit se. Je také menší pravděpodobnost, že sexuální útok ohlásí. Z tohoto důvodu jim mohou sexuální predátoři alkohol nebo drogy (otevřeně nebo skrytě) sami podávat.
- *Společenské normy* mohou sexuální násilí podporovat a zabraňovat tak jeho rozpoznání – např. pokud jsou ženy, které konzumují alkohol nebo pracují za barem, považovány za „povolné“, nebo pokud jsou nevyžádané doteky v prostředí noční zábavy akceptovány jako součást běžného chování. Sexuální násilí mužů vůči ženám může být ovlivněno také kulturou machismu, pocitem mužské sounáležitosti nebo prosazováním a obranou dominantní mužské identity.

Jak časté je sexuální násilí

v prostředí noční zábavy?

Veřejné služby jako jsou policie nebo zdravotnická a poradenská zařízení mohou disponovat místně specifickými informacemi o sexuálním násilí v prostředí noční zábavy. Tyto údaje však mohou být podhodnoceny, jelikož spousta incidentů zůstává neohlášených. V mezinárodním měřítku bylo provedeno několik studií s cílem upřesnit výskyt sexuálního násilí přímo v prostředí noční zábavy a lépe mu tak porozumět. Většina těchto studií se zaměřuje pouze na účastníky noční zábavy (a nikoliv i na pracovníky v prostředí noční zábavy). I tak však tyto studie umožňují nahlédnout do problematiky výskytu a charakteru sexuálního násilí.

- V britské studii zaměřené na účastníky noční zábavy uvedlo 70 % žen a 42 % mužů, že se již někdy stali terčem nevyžádaných sexuálních dotyků v prostředí noční zábavy (5).
- Studie zaměřená na ženy v USA cestující za noční zábavou do Mexika uvádí, že 38 % žen zažilo během dané noci sexuální agresi mírného charakteru a 1,5 % sexuální agresi vážného charakteru (6).
- Ve studii zaměřené na vysokoškolské studenty mužského pohlaví v USA jich 92 % uvedlo, že se v baru během svých studií alespoň jednou dopustili sexuálně agresivního činu (7).
- Dle brazilské studie jeden z deseti účastníků noční zábavy uvedl (muži i ženy), že je někdo v klubu během dané noci políbil nebo se snažil s nimi mít pohlavní styk proti jejich vůli. 5 % mužů a 3 % žen pak uvedlo, že v klubu během dané noci někoho políbili nebo se s ním snažili mít pohlavní styk proti jeho vůli (8).
- Studie prováděná v Kanadě zjistila, že zhruba čtvrtina všech zaznamenaných incidentů verbální a fyzické agrese v barech a klubech měla spojitost s navazováním sexuálních a partnerských vztahů (3). Mezi nejčastější formy agresivního chování patřil nevyžádaný sexuální kontakt (např. tření rozkroku o jinou osobu) a vytrvalé návrhy nerespektující odmítnutí (4).

Jaké jsou následky

sexuálního násilí v prostředí noční zábavy?

Sexuální násilí může mít přímé i nepřímé následky. Může například vést ke zraněním, trvalým následkům, ale také k smrti. Na zdravotní a duševní stav oběti může mít negativní vliv rovněž stres a vzniklé psychické problémy, užívání různých látek, nechtěné těhotenství nebo následný potrat a sexuálně přenosné nemoci (9). Studie zkoumající postoje a zkušenosti žen s otevřeně sexuálním chováním v barech uvádí, že: většině (87 %) žen by vadilo nebo by ji obtěžovalo, pokud by se jich někdo neznámý v baru dotkl na intimních místech (prsá, rozkrok); polovině (52 %) pak, pokud by se dotkl jejich hýždí (10). Jde také pozorovat

vliv sexuálního násilí na ekonomiku prostředí noční zábavy. Dle britské studie by se čtvrtina mužů (25 %) a žen (30 %) účastnících se noční zábavy zdráhala vrátit se do podniku, ve kterém se jich někdo nevyžádaně sexuálně dotýkal (5).

Jaké faktory napomáhají, nebo předcházejí sexuálnímu násilí v prostředí noční zábavy?

Existují důkazy, že sexuální násilí v prostředí noční zábavy je ovlivněno kombinací více vzájemně souvisejících faktorů. Tyto faktory mohou zahrnovat individuální povahu jednotlivců, jejich vztahy a také komunitu a společnost, ve které žijí. Pro ilustraci uvádíme v tabulce č. 2 některé klíčové faktory identifikované akademickou literaturou.

Tabulka č. 2

Příklady faktorů ovlivňujících sexuální násilí v prostředí noční zábavy

Osobnostní faktory

Pohlaví: např. ženy jsou častěji obětí sexuálního násilí než muži; muži se jej dopouští častěji než ženy

Věk: např. oběti i agresori bývají obvykle mladšího věku

Konzumace alkoholu: na straně oběti i agresora

Zkušenost se sex. násilím: v prostředí noční zábavy i jinde

Vztahové faktory

Skupinová dynamika: zkušenost se sexuálním násilím v rámci skupiny (během stejné nebo jiné noci) zvyšuje riziko jednotlivce stát se během dané noci obětí sexuálního násilí

Komunitní a společenské faktory

Postoje, očekávání a společenské normy: společností přijatelné případně očekávané chování může ve skutečnosti přispívat k sexuálnímu násilí

Noční podniky: charakter podniku (přeplněný klub, tmavá zákoutí), akční ceny alk. nápojů a benevolentní postoje a chování managementu zvyšují riziko sexuálního obtěžování a násilí

Prevence sexuálního násilí

v prostředí noční zábavy

Proces sběru dat týkajících se prevence sexuálního násilí v jakémkoliv prostředí se stále vyvíjí a má svá omezení. Některé důkazy nasvědčují, že efektivním způsobem prevence mohou být strategie zaměřené na omezování přístupu k alkoholu a jeho nadměrného užívání, a také změna společenských a kulturně genderových norem (9). Stejně jako vzrostlo povědomí o následcích a výskytu sexuálního násilí v prostředí noční zábavy, dochází rovněž k rozvoji a implementaci preventivních opatření (např. kampaně, které se snaží upozornit na daný problém a relevantní právní předpisy; kampaně snažící se ovlivnit společenské normy). Jen málo z nich však bylo předmětem evaluace efektivity. Některé výzkumy dále naznačují, že třetí strana (tj. přihlížející) může významně ovlivnit eskalaci násilných incidentů v barech, a to jak negativně, tak pozitivně. I když se velká část tohoto výzkumu zaměřuje na agresi mezi muži (11), vyplývají z něj nosná zjištění ohledně prevence sexuálního násilí prostřednictvím vzdělávání přihlížejících (12). Školení zaměřená na přihlížející chtějí pozměnit společenské normy a povzbudit další osoby, aby se do prevence a boje proti sexuálnímu násilí zapojily. Činí tak prostřednictvím prosazování norem, které před násilím chrání, a tím, že motivují další osoby, aby šly ostatním příkladem (13). **stop!sv** nabízí příležitost shromáždit potřebné údaje o efektivitě prevence sexuálního násilí v prostředí noční zábavy, a to pomocí implementace školicího programu a jeho následné evaluace.

Legislativa EU

týkající se sexuálního násilí

Evropská legislativa se nezabývá konkrétně sexuálním násilím v prostředí noční zábavy. Tomuto tématu se však věnují širší právní předpisy:

- **Směrnice EU o právech obětí (2012/29/EU):** přijata v roce 2012; zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu v EU, a výslovně odkazuje na oběti násilí na základě pohlaví, na oběti sexuálního násilí a oběti násilí v rámci blízkých vztahů.
- **Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva):** přijata v roce 2011, jedná se o první právně závazný nástroj, který se komplexně zabývá různými formami násilí na ženách, jako je fyzické a psychické násilí, stalking a sexuální násilí.

V příloze č.1 najdete informace o sexuálním násilí v kontextu české legislativy.

Přístup **stop!sv** vůči prevenci

sexuálního násilí v prostředí noční zábavy

stop!sv nabízí praktický nástroj s cílem pomoci pracovníkům v prostředí noční zábavy rozpoznat, předcházet a reagovat na sexuální násilí (mezi zákazníky i pracovníky podniků). Výzkumy naznačují, že v rámci prevence sexuálního násilí v prostředí noční zábavy je nutné dlouhodobě se věnovat širší škále faktorů. **stop!sv** využívá tento přístup a vychází tak z teoretických základů a údajů o efektivitě jednotlivých preventivních opatření. Snaží se také shromažďovat potřebné znalosti na lokální úrovni a podpořit tak rozvoj preventivních aktivit.

Proces učení

Program **stop!sv** využívá metodiku vycházející z informací od aktivních účastníků zainteresovaných v problematice noční zábavy a tím se snaží zapojit všechny zúčastněné strany do výzkumu a vývoje preventivních aktivit. Mezi klíčové zúčastněné strany patří odborníci v oblasti prevence, odpovědní političtí činitelé a zástupci odvětví včetně provozních a pracovníků v prostředí noční zábavy. Tento tzv. participativní akční výzkum je prováděn v rámci komunity. Snaží zapojit účastníky a brát tak ohledy na jejich osobní zkušenosti s problematikou a na kontext, ve kterém se odehrávají. Využívá také jejich analytické a reflexivní schopnosti a možnosti podílet se na změně. V rámci participativního akčního výzkumu jsou účastníci ochotni učit se navzájem jeden od druhého a spolupracovat v rámci vývoje, implementace a evaluace strategií určených k prevenci a boji s daným problémem.

Školící program využívá některé metody participačního procesu pro snadnější zapojení jednotlivých členů skupiny. Hlavním cílem je poskytnout účastníkům podmínky pro produktivní diskuzi. Ta by měla vést k řešením a aktivitám, které budou mít pozitivní vliv na danou situaci.

Přístup komunity

Na řízení a regulaci prostředí noční zábavy má vliv mnoho subjektů. Proto je důležitá jejich vzájemná spolupráce, která umožní vyhodnocování, rozvoj a implementaci preventivních strategií. Povědomí komunity o problému a její mobilizace (včetně dalších strategií) se ukázala být efektivním způsobem, jak omezit konzumaci alkoholu u mladých osob a redukovat tak násilí a množství spáchaných trestných činů a zranění při dopravních nehodách v prostředí noční zábavy (14). Např. ve Švédsku byl v roce 1996 implementován program STAD. Tento program se zasloužil o významnou redukci problémů spojených s užíváním alkoholu v prostředí noční zábavy (15). Je založen na mobilizaci komunity, na školení pracovníků noční zábavy v oblasti zodpovědného podávání alkoholu a důrazu na dodržování stávajících zákonů souvisejících s konzumací alkoholu. Některé závěry zjištěné v rámci programu STAD tak mohou být aplikovány do programu **stop!sv**. Ten vnímá upevňování spolupráce jako strategii napomáhající k lepšímu rozvoji, implementaci a udržitelnosti programu.

Spolupráce na komunitní úrovni a snaha dosáhnout společného cíle přináší benefity v podobě sdílených zdrojů a společného rozvoje. Spolupráce v rámci programu **stop!sv** by tak měla pomoci usnadnit následující procesy:

- Zvyšování povědomí o problému a mobilizace komunity;
- Školení pracovníků v prostředí noční zábavy;
- Zahrnutí poznatků školicího programu do preventivních opatření;
- Distribuci výstupů vyplývajících z programu;
- Evaluaci, zdokonalování a (v případě efektivity) udržitelnost školicího programu po pilotní implementaci.

Další ovlivňující faktory

Chování a hodnoty jednotlivců jsou ovlivňovány řadou faktorů. Některé z nich mají spojitost s prevencí sexuálního násilí v prostředí noční zábavy a jsou tak v rámci školení **stop!sv** uváděny jako klíčové.

- *Socializace mladých lidí:* Socializace je proces, při kterém se lidé začleňují do společnosti a osvojují si společenské a kulturní prvky platné v dané společnosti. Některé faktory mající vliv na socializaci se během času nemění (např. rodina). Jiné se zase vyskytují pouze v určité části života jedince. Například během dospívání a rané dospělosti mají na člověka zásadní vliv jeho kamarádi a skupina vrstevníků. Stejně tak prostředí noční zábavy umožňuje mladým lidem socializovat se a vzájemně si předávat vzorce chování, zatímco jsou vystaveni řadě dalších faktorů (např. alkohol, hudba, móda), které mohou ovlivňovat jejich postoje, vztahy, hodnoty a identitu. Všechny tyto vlivy mohou buď napomáhat k přijetí zdravých vzorců chování, nebo od něj naopak odrazovat. Prostor noční zábavy tak hraje stěžejní roli v socializaci mladých lidí, a proto může významně ovlivnit implementaci preventivních opatření.
- *Vliv alkoholu:* Prodej a konzumace alkoholu jsou pevnou součástí noční zábavy. Ukázalo se, že konzumace alkoholu má vliv jak na oběti sexuálního obtěžování a násilí v prostředí noční zábavy, tak na sexuální agresory. Provozní a zaměstnanci v prostředí noční zábavy mohou významně ovlivňovat konzumaci alkoholu tím, jakým způsobem alkohol podávají, propagují a jaké používají prodejní strategie.
- *Sexualizace kultury:* Společnost podléhá stále rozsáhlejší sexualizaci (15). Příkladem může být častá sexuálně stylizovaná prezentace žen a do menší míry i mužů ve veřejném prostoru (16). Sexualizace kultury ovlivňuje životy jednotlivců – a to především žen, na které může být častěji nahlíženo jako na objekt sexuální touhy. Ty mohou v tomto ohledu pociťovat větší tlak a očekávání a být tak terčem sexuálního obtěžování, případně závažnějších forem sexuálně motivovaných poznámek a nátlaku (17). Media prezentují mladým ženám nutnost působit přitažlivě jako jejich vlastní volbu. Na tuto vysoce sexualizovanou sebereprezentaci

je pak nahlíženo jako na známku jejich sebedůvěry (18). Tato sexualizace kultury tak má nevyhnutelně vliv na hodnoty jednotlivců a jejich postoj vůči sexuálnímu násilí.

- *Genderová identita a postavení:* Genderová identita je často tvořena: biologickými faktory; vlastním přesvědčením a niterně pociťovaným vědomím příslušnosti k jednomu nebo druhému genderu; a vnější prezentací jedince vůči svému okolí. Role jednotlivých genderů jsou však často společenským konstruktem. Jak se mění přístup společnosti, tak se mohou měnit i skutečné či společností vnímané genderové role, včetně postavení jednotlivých genderů a jejich vzájemných vztahů. I když jsou tedy ženy častějším terčem sexuálního násilí a muži jsou zase častěji sexuálními agresory, neměli bychom podléhat této stereotypizaci. Muži i ženy mohou být shodně jak obětí, tak sexuálním agresorem. Společenská očekávání tak mohou sexuální násilí v prostředí noční zábavy podporovat, nebo mu předcházet.

Část 2

Školící program stop!sv



Tato část poskytne školitelům potřebné informace o tom, jakým způsobem by měli školící program prezentovat. Součástí je také powerpointová prezentace s doprovodnými poznámkami, aktivitami a dalšími materiály.

Obecné informace pro školitele

o způsobu podávání informací

*Přístup **stop!sv** ke vzdělávání*

Školící program **stop!sv** využívá neformální přístup ke vzdělávání. To je realizováno pomocí naplánovaných aktivit s předem stanovenými cíli, časovou náročností a východisky. Součástí je také určitá forma podpory vzdělávání (tzn. vztahu mezi školiteli a účastníky). Tento typ programu však není poskytován klasickými vzdělávacími institucemi. Může však být organizován různými subjekty (veřejné instituce, občanské společnosti, veřejnost) s cílem předávat znalosti a rozvíjet schopnosti účastníků. Toto neformální vzdělávání může mít následně pozitivní vliv na rozvoj každodenního učení – a to prostřednictvím aktivit spojených s prací, rodinným životem a volným časem. Tento vzdělávací přístup nevychází z přesně stanovené struktury (cíle, časový harmonogram, podpora školitelů) a je organizován v přirozeném prostředí účastníků.

Etické a profesní zásady

Aby neformální vzdělávání probíhalo co nejlépe, školitelé a účastníci školení by se měli řídit etickými a profesními zásadami. Etika je ve všeobecném smyslu chápána jako soubor norem chování, které lidé dodržují a které určují, co je správné a co ne. V kontextu profesních zásad etika znamená:

- Rozvíjet schopnosti účastníků přijmout etickou stránku problémů, přemýšlet nad nimi, dělat náročná rozhodnutí a tato rozhodnutí dokázat odůvodnit.
- Jednat dle morálních povinností jedince a chovat se v souladu s profesními zásadami, směrnicemi a pravidly.
- Zajistit, aby chování všech zúčastněných splňovalo potřebné standardy a podporovalo tak efektivní implementaci preventivních opatření. To zahrnuje budování důvěry mezi zúčastněnými stranami s cílem efektivní a společné implementace programu (např. sdílení znalostí, vyčlenění potřebných prostředků).

Školitelé programu **stop!sv** se zavazují, že:

- Budou se všemi jednat korektně, budou respektovat jednotlivce a vyhnou se jakékoliv formě diskriminace.
- Budou respektovat a podporovat práva jednotlivců činit svobodná rozhodnutí, pokud tím nebude ohroženo jejich zdraví a oprávněné zájmy, respektive zdraví a zájmy ostatních.
- Zajistí odpovídající podmínky a bezpečné prostředí všem účastníkům školení a umožní jim učit se prostřednictvím podnětných vzdělávacích aktivit.
- Budou se snažit napomáhat sociální spravedlnosti tím, že budou prosazovat respektování různorodosti a odlišnosti a nebudou tolerovat diskriminaci.
- Rozpoznají hranici mezi soukromým a profesním životem a v případě potřeby poskytnou účastníkům pomoc tak, aby si stále udrželi odpovídající profesní odstup.
- Přijmou nutnost nést zodpovědnost vůči lidem, komunitám, svým kolegům a širší společnosti.
- Budou se snažit rozvíjet své schopnosti potřebné k tomu být kvalifikovaným školitelem programu **stop!sv**.
- Vytvoří odpovídající podmínky k učení – co nejatraktivnější a nejzábavnější, zahrnující širokou škálu reálných příkladů.

Posilování pozice účastníků školení (empowerment)

Empowerment znamená přístup, který umožňuje převzít větší kontrolu nad svou situací, zdravím a životem. Tento přístup by měl být aplikován na různých úrovních – od jednotlivců až po organizace a komunity. V rámci **stop!sv** je představován snahou vytvořit bezpečné, avšak dynamické prostředí noční zábavy, a předcházet sexuálnímu násilí pomocí vzdělávání v oblasti zdraví; dále pak prostřednictvím podpory a spolupráce napříč komunitami a všemi zúčastněnými stranami.

Program **stop!sv** má za úkol rozšiřovat povědomí o charakteru, rozsahu a následcích sexuálního násilí. Jeho cílem je také nabídnout způsoby, jak mu předcházet a jak na něj reagovat. Snaží se tak mobilizovat účastníky školení k prevenci sexuálního násilí v prostředí noční zábavy (a kdekoli jinde). Pracovníci v prostředí noční zábavy mohou být potenciálními přihlížejícími (tj. svědky) i oběťmi sexuálního násilí. Proto jsou hlavní skupinou, která by měla být do prevence zapojena.

Vzdělávání a školení přihlížejících je klíčovou strategií prevence mnoha forem násilí, včetně násilí sexuálního. Jejím cílem je zvýšit vnímavost komunity vůči sexuálnímu násilí a aktivní účast na prevenci; dále se také snaží povzbudit jednotlivce a umožnit jim na sexuální násilí bezpečně reagovat a odstranit pomyslné bariéry, které jim mohou v reakci bránit.

Školící techniky programu STOP-SV

Školící techniky **stop!sv** předpokládají, že všichni účastníci mají potřebné znalosti a zkušenosti, kterými mohou přispět a podělit se o ně. I když by se mělo školení držet předem daných témat, forma přednesu a diskuze tak mohou být přizpůsobeny situaci a potřebám jednotlivých skupin. Školení by se mělo řídit tím, co účastníci školení již vědí, co vědět potřebují a kde a jak mohou potřebné informace získat. Naším cílem je podpořit rozvoj schopností, které napomáhají kritickému myšlení. V ideálním případě by tak školení mělo uspokojit individuální i společné potřeby a dát prostor kreativitě a novým myšlenkám.

Někteří pracovníci z prostředí noční zábavy nemusí zaujmout kladný postoj k těm částem školení, která pojednávají o věcech mimo jejich pracovní náplň – zvláště pokud se jedná o omezování konzumace alkoholu (a dalších látek). Noční kluby totiž mohou prodej alkoholu považovat za svůj hlavní zdroj příjmů. Provozníci tak mohou mít obavy z negativního vlivu školení na jejich podnikání. V jiných případech může vysoká fluktuace zaměstnanců odradit zaměstnavatele a majitele podniků, aby se do školení zapojili. Proto by mělo být školení snadno pochopitelné, účelné a zaměřené na potřeby pracovníků s ohledem na jednotlivé podniky noční zábavy.

Tipy, jak usnadnit průběh školení

Příprave školení a formulaci jeho cílů by měl být věnován potřebný čas. Níže si můžete přečíst několik rad a tipů, které pro Vás mohou být nápomocné:

- *Informace před školením:* Účastníci by měli mít před začátkem školení k dispozici informace o jeho účelu, charakteru a cílech, včetně data, místa a délky školení.
- *Prolomení ledů:* Školení by mělo v ideálním případě začít ice-breakingovou aktivitou – účastníci školení by se měli cítit vřele přijati a mělo by k nim být přistupováno tak, aby pokud možno nepocitovali zábrany hovořit o určitých tématech.
- *Spolupráce a aktivní vzdělávání:* Předávání informací by nemělo být výhradně otázkou školitele. Stejně tak účastníci školení by neměli být situováni do role pasivního příjemce informací. Školení by mělo probíhat aktivně a konstruktivně, s cílem poskytnout relevantní informace jednotlivcům i skupině jako celku.

Účastníci školení se mohou podělit o své znalosti, zkušenosti a názory. Tím pro ně bude celé školení smysluplnější a umožní jim rozvíjet kritické myšlení, reflexi a vlastní přístup k řešení problémů.

- *Prostředí:* Školení by mělo být realizováno v prostorech, které jsou pro konkrétní skupinu a aktivity adekvátní. Dané prostředí by mělo umožnit aktivní učení na bázi spolupráce a poskytnout účastníkům i školitelům dostatečné pohodlí (fyzicky i emocionálně).
- *Klíčem je srozumitelnost:* Poskytněte účastníkům jasné informace a předávejte jim jednoduché pokyny poutavým způsobem. Než začnete práci ve skupinách, stanovte její pravidla a cíle (např. úkoly, časový rámec, míru důvěrnosti). Napomáhejte pozitivní diskuzi tím, že budete pokládat otevřené otázky typu: „Proč?“, „V čem je podle vás problém?“ a „Tak co?“.

Školení **stop!sv** má čtyři hlavní cíle:

- 01 Zvýšit povědomí o charakteru sexuálního násilí v prostředí noční zábavy a o jeho následcích a souvisejících rizikových fraktorech.
- 02 Zdůrazňovat nepřijatelnost jakékoliv formy sexuálního násilí.
- 03 Zvýšit povědomí o tom, jak identifikovat, předcházet a reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy.
- 04 Rozvíjet schopnosti, jak bezpečně zareagovat z pozice přihlížejícího a účinně tak předejít sexuálnímu násilí.

Školení je navrženo tak, aby trvalo minimálně 2 hodiny. Součástí školicích materiálů je:

- Powerpointová prezentace.
- Metodické poznámky pro školitele k jednotlivým powerpointovým snímkům:
 - » Cíle jednotlivých snímků;
 - » Odhadovaný čas potřebný k diskuzi nad obsahem snímku a ke splnění všech doprovodných aktivit;
 - » Další potřebné materiály;
 - » Informace, které by měl školitel účastníkům poskytnout;
 - » Aktivity (u vybraných snímků)
 - » Další poznámky pro školitele (u vybraných snímků).

Během školení je nutné mít zajištěno:

- Notebook nebo počítač s programem MS PowerPoint, internetové připojení a ozvučení;
- Projektor, případně jinou možnost, jak promítnout účastníkům školení powerpointové snímky a přehrát videa (dostupná na internetu);
- Propisky, papíry nebo samolepicí lístky (post-it) a tabuli (případně flipchart);
- Vytisknuté kopie všech příloh.

Snímek 1

stop!sv

Cíl Představení se a vzájemné seznámení (účastníci školitel; účastníci navzájem mezi sebou).

Časová dotace 3 minuty.

Potřebné materiály příloha č. 2 (pouze pro školitele).



STOP ! SV

Školení pro pracovníky v prostředí noční zábavy

Jak rozpoznat, předcházet a reagovat na sexuální násilí



Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC)
Programme of the European Union.

Poznámky pro školitele

Představte se účastníkům školení a požádejte každého z nich, aby se představil Vám i ostatním členům skupiny. Účastníci školení by měli uvést:

- 01** Své jméno (nebo jméno, kterým by si přáli být oslovení).
- 02** V jakém nočním podniku nebo jiném prostředí noční zábavy pracují (zda pracují v různých podnicích).
- 03** Jaká je jejich pracovní pozice.
- 04** Jak dlouho už pracují v prostředí noční zábavy.

Poznámka Použijte informace zmíněné v bodech 2-4 k vyplnění požadovaných sekcí docházkového listu (příloha č. 2).

Snímek 2

Cíle

Cíl Seznámit účastníky s cíli školení.

Časová dotace 3 minuty a více.

Potřebné materiály Příloha č. 2 (pouze pro školitele).

Cíle



- Zvýšit povědomí o charakteru sexuálního násilí v prostředí noční zábavy a o jeho následcích a souvisejících rizikových faktorech
- Prosazovat nepřijatelnost jakékoliv formy sexuálního násilí
- Zvýšit povědomí o tom, jak identifikovat, předcházet a reagovat na sexuální násilí
- Rozvíjet schopnosti, jak bezpečně zasáhnout do situace z pozice přihlížejícího

Poznámky pro školitele

Školení **stop!sv** má 4 hlavní cíle:

- 01** Zvýšit povědomí o charakteru sexuálního násilí v prostředí nočního života a o jeho následcích a souvisejících rizikových faktorech.
- 02** Prosazovat nepřijatelnost jakékoliv formy sexuálního násilí.
- 03** Zvýšit povědomí o tom, jak identifikovat, předcházet a reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy.
- 04** Rozvíjet schopnosti, jak bezpečně zasáhnout do situace z pozice přihlížejícího a předejít nebo reagovat tak na sexuální násilí.



Diskuze Zeptejte se účastníků školení, proč je pro ně důležité, aby se školení zúčastnili, a co by si z něj chtěli odnést.

Poznámka Odpovědi si zaznamenejte do docházkové listu (příloha č. 2).

Snímek 3

Co během školení vzít v úvahu?

Cíl Formulovat základní pravidla pro účastníky školení.

Časová dotace 4 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Co během školení vzít v úvahu?



- Závažnost a citlivost tématu
 - Školené osoby mohou mít přímou nebo zprostředkovanou zkušenost se sexuálním násilím
- Chovejte se k ostatním korektně
 - Neodsuzujte a nehodnoťte ostatní / mluvit by měla vždy jen jedna osoba
- Buďte diskrétní
 - Je na vás, o co se s ostatními podělíte
- Informace a pomoc
 - obraťte se na školitele nebo odbornou pomoc

Poznámky pro školitele

Před zahájením jednotlivých částí školení je důležité nastavit základní pravidla pro účastníky školení tak, aby mohla probíhat otevřená a přínosná diskuze v přátelském a bezpečném prostředí.

- Diskutovaná témata mohou být pro některé osoby citlivá. Účastníci školení mohou mít přímou nebo zprostředkovanou zkušenost se sexuálním násilím.
- Během školení je důležité brát ohledy na všechny zúčastněné. Je v pořádku s ostatními polemizovat a rozporovat jejich názory, vždy však s respektem. V daný okamžik by měla mluvit jenom jedna osoba, aby jí ostatní mohli věnovat svou pozornost.
- Během školení i po něm buďte diskrétní. Co se v místnosti probíralo by tam mělo i zůstat.
- Zda se chcete podělit o své vlastní zkušenosti s tématem je jenom na vás. Pokud nechcete, nemusíte se do určitých diskuzí zapojovat. Stejně tak byste neměli vybízet ostatní účastníky, aby sdíleli své zkušenosti, pokud sami nechtějí.

- Pokud by se Vás nějaké probírané téma osobně dotýkalo, můžete školení kdykoliv opustit. (Je však důležité ujistit se, zda je dotyčná osoba opravdu v pořádku. Proto ji požádejte, aby Vás po školení kontaktovala).
- Pokud by Vás některé téma zajímalo podrobněji, obraťte se na školitele po skončení školicího programu. Pro další informace, doporučení či odbornou pomoc je možné odkazovat na:
 - » Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů
 - » Bílý kruh bezpečí
 - » proFem
 - » Persefonu
 - » Policii ČR



Než budete pokračovat, **zeptejte se** účastníků, zda mají jakékoliv dotazy týkající se školení.

Poznámka V prezentaci účastníci naleznou odkazy na odborné služby v ČR. Případně je možné odkazovat na odbornou zdravotní péči, např.: „Pokud potřebujete jakoukoliv radu nebo pomoc týkající se sexuálního násilí, obraťte se, prosím, na svého lékaře.“

Snímek 4

Co je to sexuální násilí?

Cíl Diskutovat nad tím, co je to sexuální násilí. Seznámit účastníky školení s definicí sexuálního násilí dle WHO.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Samolepicí lístky (post-it) / fixy / tabule.

Co je to sexuální násilí?



Světová zdravotnická organizace definuje sexuální násilí jako:

„Jakékoliv sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak, nehledě na vztah k oběti, a to v jakémkoliv prostředí zahrnujícím (nikoliv výlučně) domov a práci.“

Světová zdravotnická organizace (WHO), 2010

Poznámky pro školitele



Aktivita Požádejte jednotlivé účastníky školení, aby stručně napsali, co je podle nich sexuální násilí. Následně účastníky vyzvěte, aby své myšlenky sdíleli s ostatními.

Světová zdravotnická organizace definuje sexuální násilí jako:

„Jakékoliv sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak, nehledě na vztah k oběti, a to v jakémkoliv prostředí zahrnujícím (nikoliv výlučně) domov a práci.“

Světová zdravotnická organizace (WHO), 2010 (9)

Poznámka Výstupy vypište a roztrhajte na tabuli a snažte se v rámci skupiny podpořit diskusi. Uveďte definici sexuálního násilí dle Světové zdravotnické organizace a porovnejte ji s definicemi účastníků.

Snímek 5

Definice sexuálního násilí v českém právu

Cíl Seznámit účastníky školení se základy právní úpravy problematiky sexuálního násilí v České republice.

Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Definice sexuálního násilí v českém právu



- Není v českém právu přímo definováno, v odborné české literatuře většinou vnímáno jako trestné činy, při kterých pachatel svým jednáním zasahuje do sexuální sféry oběti za použití fyzického násilí, pohnutky fyzického násilí či pohnutky jiné těžké újmy vůči ní, a to bez souhlasu oběti
- Znásilnění (§ 185 trestního zákoníku)
 - Kdo do jiného násilím nebo pohnutkou násilím nebo pohnutkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti
- Sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku)
 - Kdo jiného násilím, pohnutkou násilím nebo pohnutkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívající jeho bezbrannosti

Poznámky pro školitele

- V českém právu není sexuální násilí přímo definováno, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění (TZ) však obsahuje Hlavu III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, v rámci níž jsou definovány jednotlivé trestné činy související s oblastí sexuality, tedy jednání, která nejsou společensky akceptovatelná. Dne 2. 5. 2016 podepsala Česká republika Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva), která zavazuje stát k realizaci opatření v oblasti sexuálního násilí, a současně vymezuje oblast chování, které považuje za sexuální násilí (38). Bližší interpretaci jednotlivých oblastí Istanbulské úmluvy je možné najít v materiálu Rady vlády objasňujícím nejčastější mýty a fakta (40).

- V rámci projektu StopSV se naše pozornost soustřeďuje na 2 trestné činy, a to trestný čin *Znásilnění* (§ 185 TZ) a *Sexuální nátlak* (§186 TZ). Ostatní trestné činy se vztahují k ochraně dětí v sexuální oblasti (§ 187 TZ – Pohlavní zneužití, § 193b TZ – Navazování nedovoleného kontaktu s dítětem), incestu (§ 188 TZ Soulož mezi příbuznými), prostituce (§ 189 TZ – Kuplířství, § 190 TZ – Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí) a pornografie (§ 191 TZ – Šíření pornografie, § 192 TZ – Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 193 TZ – Zneužití dítěte k výrobě pornografie, § 193a TZ – Účast na pornografickém představení).
- U trestného činu *Znásilnění* se vyžaduje naplnění 2 podstatných znaků, a to nedobrovolnost a konkrétní sexuální aktivita (např. soulož). Nedobrovolnost existuje tam, kde oběť byla donucena (užitím fyzického násilí, pohrůžky násilím nebo jiné těžké újmy, např. ublížením dítěti oběti). Donucení spočívá v překonání vážně míněného odporu anebo dosažení toho, že znásilňovaná osoba neklade odpor vzhledem k jeho beznadějnosti (např. z důvodu fyzické převahy pachatele, pachatel je ozbrojen). Zneužití bezbrannosti znamená, že oběť je bez přičinění pachatele ve stavu, ve kterém není schopna projevit svou vůli (např. osoba opilá, pod vlivem drog, vyčerpaná, zraněná). Dle názoru Nejvyššího soudu ČR není nezbytné, aby oběť kladla zřejmý fyzický odpor, postačí, když pachateli musela být zjevná nevole oběti s jeho jednáním.
- Totožně jsou prvky *donucení, násilí i pohrůžka násilí* vykládány i u trestného činu *Sexuální nátlak* (37).

Snímek 6

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy

Cíl Specifikovat charakter sexuálního násilí v prostředí noční zábavy.

Časová dotace 3 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy



- Znásilnění nebo pokus o znásilnění, nevyžádaný sexuální kontakt (např. osahávání), nevyžádaná sexuální pozornost (bez kontaktu) nebo obtěžování, vynucená sexuální aktivita, sexuální aktivita s někým, kdo není schopen poskytnout svolení, sexuální vykořisťování
- Prostředí nočních klubů může být vysoce sexualizované
- Alkohol a jiné drogy snižují zábrany a zvyšují zranitelnost
- Způsoby, kterými se může sexuální násilí projevovat:
 - Využití příležitosti, vzájemné nepochopení, predátorství, společenské normy
- Sexuálního násilí se nejčastěji dopouštějí muži vůči ženám, ale také:
 - Obě pohlaví vůči ženám i mužům
 - Zaměstnanci mohou být obětí i agresorem

Poznámky pro školitele

Definice sexuálního násilí dle Světové zdravotnické organizace zahrnuje širokou škálu agresivních činů a činů, k nimž nebylo poskytnuto svolení. V kontextu prostředí noční zábavy mezi ně může patřit: znásilnění nebo pokus o znásilnění, nevyžádaný sexuální kontakt (např. osahávání), nevyžádaná sexuální pozornost (bez kontaktu) nebo obtěžování (např. slovní poznámky), vynucená sexuální aktivita (např. pomocí výhrůžek, skrytého podávání alkoholu a drog; sexuální aktivita s někým, kdo není kvůli opilosti schopen poskytnout svolení) a sexuální vykořisťování (např. povolení vstupu do podniku nezletilým výměnou za sexuální služby). Prostředí noční zábavy je často vysoce sexualizované – najít partnera pro sex nebo vztah bývá jedním z hlavních důvodů, proč mladí lidé navštěvují bary, kluby a diskotéky. Proto je často náročné porozumět tomuto problému a správně jej identifikovat. Situace dále komplikuje častá konzumace alkoholu a drog, na základě které dochází k potlačování zábran a zvyšování zranitelnosti. Sexuální násilí se tak může projevovat několika způsoby:

- Sexuální násilí může být *oportunistické* – např. když někdo na přeplněném parketu využije příležitost k tomu, aby se dotýkal jiné osoby.
- Sexuální násilí se může projevovat *nesprávným odhadem situace* – např. když se někdo mylně domnívá, že o něj má jiná osoba sexuální zájem nebo že pro ni bude sexuální akt akceptovatelný.
- *Sexuální predátoři* mohou navštěvovat podniky noční zábavy s vidinou toho, že snadno najdou potenciální oběti; a to zvláště ty, které jsou pod vlivem alkoholu nebo drog. Z tohoto důvodu jim sami mohou alkohol nebo drogy (otevřeně nebo skrytě) podávat.
- *Společenské normy* mohou sexuální násilí podporovat a zamezovat tak jeho rozpoznání – např. pokud jsou ženy, které konzumují alkohol nebo pracují za barem, považovány za „povolné“, nebo pokud jsou nevyžádané doteky v prostředí noční zábavy akceptovány jako součást běžného chování.

Obvyklá představa sexuálního násilí v prostředí nočního života je taková, že se jej nejčastěji dopouštějí návštěvníci mužského pohlaví vůči ženám – ať už návštěvnícím, tak pracovnícím podniků. Mohou se jej však dopouštět osoby obou pohlaví, a to vůči ženám i mužům. Stejně tak se jej mohou dopouštět zaměstnanci – jak vůči zákazníkům, tak svým spolupracovníkům.

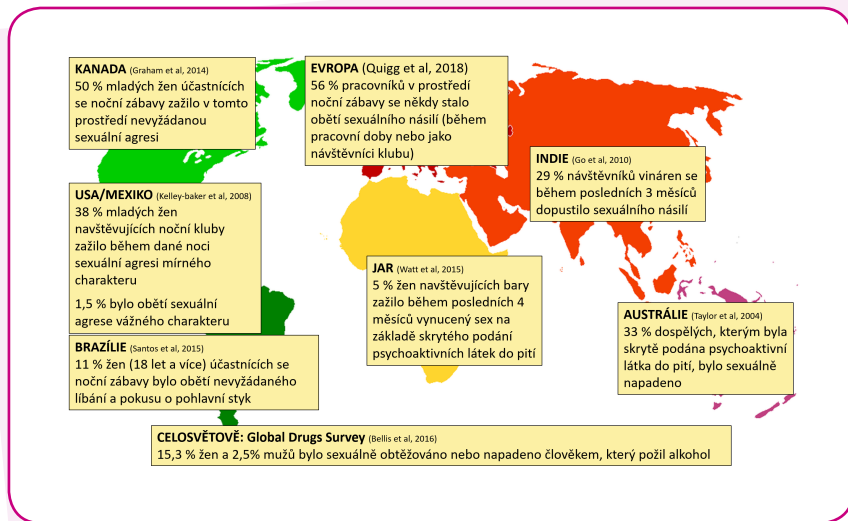
Snímek 7

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy (celosvětové srovnání)

Cíl Nastínit charakter a výskyt sexuálního násilí v prostředí noční zábavy v různých zemích.

Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.



Poznámky pro školitele

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy může být často skryté nebo na něj může být nahlíženo jako na běžnou součást nočního života. Výzkumné studie nám však naznačují jeho výskyt v různých zemích. Například:

- Studie zaměřená na ženy v USA cestující za noční zábavou do Mexika uvádí, že 38 % z nich zažilo během dané noci sexuální agresi mírného charakteru a 1,5 % sexuální agresi vážného charakteru (6).
- Ve studii zaměřené na vysokoškolské studenty mužského pohlaví v USA jich 92 % uvedlo, že se v baru během svých studií alespoň jednou dopustili sexuálně agresivního činu (7).
- Ve studii prováděné v Kanadě uvedla polovina (50 %) mladých žen (19-29 let) účastníků se noční zábavy, že má zkušenost s nevyžádanou a/nebo neodbytnou sexuální agresi v prostředí noční zábavy (4).

- Dle brazilské studie jeden z deseti účastníků noční zábavy uvedl (muži i ženy), že je někdo v klubu během dané noci políbil nebo se snažil s ním mít pohlavní styk proti jejich vůli. 5 % mužů a 3 % žen pak uvedlo, že v klubu během dané noci někoho políbili nebo se s ním snažili mít pohlavní styk proti jeho vůli (8).
- Indická studie zjistila, že 29 % návštěvníků vináren se během posledních 3 měsíců dopustilo sexuálního násilí (v jakémkoliv prostředí) (19).
- Studie, které se účastnilo 114 osob a která proběhla ve třech evropských zemích, zjistila, že 56 % pracovníků v prostředí noční zábavy se někdy stalo obětí sexuálního násilí (ať už během pracovní doby nebo jako návštěvníci klubu) (20).

Snímek 8

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy v Evropě

Cíl Nastínit charakter a výskyt sexuálního násilí v prostředí noční zábavy v Evropě.

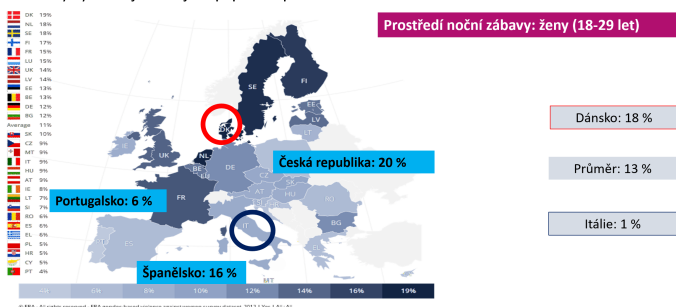
Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy v Evropě

stop!sv
Agentura Evropské unie
pro základní práva

Místa s výskytem nejzávažnějších případů nepartnerského sexuálního násilí



Poznámky školitele

V rámci Evropy nemáme doposud dostatek informací ohledně sexuálního násilí v prostředí noční zábavy. Dostupná data však naznačují, že se jedná o závažný problém. V roce 2012 byl ve 28 zemích Evropské unie realizován první srovnávací průzkum zaměřený na násilí vůči ženám. Průzkum realizovala Agentura Evropské unie pro základní práva. Zahrnoval osobní rozhovory se 42 000 náhodně vybranými ženami (z běžné populace) a shrmaždoval data týkající se rozsahu, výskytu a závažnosti násilí vůči ženám v EU. Studie zjistila, že od 15. roku věku mělo:

- 11 % žen zkušenost se sexuálním násilím – ať už ze strany partnera nebo jiné osoby (škála se pohybovala od 4 % v Portugalsku do 19 % v Dánsku).
- Celkem 8 % žen uvedlo, že nejzávažnější incidenty nepartnerského sexuálního násilí se odehrály v prostředí noční zábavy (1 % v Itálii až 18 % v Dánsku).

Poznámka Na snímku jsou uvedeny údaje ze zemí, které byly součástí pilotní studie stop!sv.

<http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

Snímek 9

Sexuální násilí v České republice v datech

Cíl Nastínit registrovanou kriminalitu u trestných činů *znásilnění* a *sexuální nátlak*, upozornit na vysokou míru latentní kriminality a limity statistik.

Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Sexuální násilí v České republice v datech



Znásilnění a sexuální nátlak dle statistik Policie ČR (2013 – 2017)				
Rok	Znásilnění		Sexuální nátlak	
	registrováno skutků	objasněno	registrováno skutků	objasněno
2013	589	410	35	23
2014	669	455	38	34
2015	598	425	68	58
2016	649	448	36	24
2017	598	418	66	42

Více: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Poznámky pro školitele

Data o sexuálním násilí, resp. trestných činech *Znásilnění* a *Sexuální nátlak* lze získat z veřejně dostupných policejních (37) a justičních statistik na webových stránkách Ministerstva vnitra (v části Policie) a Ministerstva spravedlnosti (portál Justice). Jejich vypovídající hodnota je však velmi nízká, protože velká část této kriminality je latentní, tedy skrytá, a to z různých důvodů: obava oběti ze ztráty soukromí, stud, strach z pachatele, obava, že jí nikdo nebude věřit, nedůvěra v policii apod. Např. u trestného činu Znásilnění se dle odborných odhadů policie dozví pouze o 3 až 8 % případů.

Snímek 10

Co je to svolení?

Cíl Definovat, co znamená svolení, a hovořit o faktorech, které mohou ovlivňovat schopnost poskytnout svolení v prostředí noční zábavy.

Časová dotace 4 minuty a více.

Potřebné materiály Přístup k internetu / projektor / reproduktory.

Co je to svolení?



- **Svolení:** „Svobodně vyjádřený souhlas osoby, která je z právního a fyzického hlediska schopna jej poskytnout, a který jednoznačně vyjadřuje svolení k pohlavnímu styku či sexuálnímu kontaktu.“
- **Neschopnost poskytnout svolení:** „Svolení k pohlavnímu styku či sexuálnímu kontaktu nemůže být svobodně poskytnuto, a to z důvodu věku, nemoci, duševní a fyzické indispozice, spánku, ztráty vědomí, nebo intoxikace na základě dobrovolného či nedobrovolného užití alkoholu nebo drog.“
- **Neschopnost odmítnout:** „Dané osobě nebylo umožněno projevit nesouhlas, a to z důvodu použití nebo držení střelné nebo jiné zbraně, fyzického násilí, výhrůžek, zastrahování a nátlaku, případně zneužití společenského postavení.“

Consent, as simple as a cup of tea: <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>



Basilie et al, 2014

Poznámky pro školitele

Důležitou součástí prevence sexuálního násilí v prostředí noční zábavy je porozumět termínu „svolení“. Svolení znamená, že dotyčná osoba dobrovolně souhlasí (poskytne souhlas/řekne ano) se sexuální aktivitou. O sexuální násilí se jedná, pokud dotyčná osoba svolení dobrovolně neposkytne, pokud svolení není schopna poskytnout (např. kvůli věku, duševní a fyzické způsobilosti) nebo pokud odmítne (např. kvůli nátlaku, výhrůžkám nebo samotnému násilí) (1). Souhlas se sexuálním stykem může být kdykoliv odvolán. Daná osoba by tak měla mít možnost kdykoliv svobodně sexuální aktivitu přerušit a přestat.



Aktivita Na snímku powerpointové prezentace jsou vysvětleny pojmy „svolení“, „neschopnost poskytnout svolení“ a „neschopnost odmítnout“. Přečtěte si je, prosím. Následně si pustíme video „Consent, as simple as a cup of tea“. Cílem tohoto videa je zvýšit povědomí o sexuálním násilí a názorně ukázat, co to svolení je.

Odkaz <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>

Snímek 11

Jedná se o svolení?

Cíl Posoudit, zda se jedná o svolení.

Časová dotace 4 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Jedná se o svolení?



- **Příklad č. 1**

Adam v kuchyni přiloží Sáře z legrace ruce na krk, jako by ji chtěl škrtit, a navrhně jí, aby mu poskytla orální sex. Sára se pousměje, ale je ze situace v rozpacích a neví, jak má reagovat. Adam však nepřestává. Sáře už situace není příjemná a začíná ji to bolet. Má strach, a proto mu orální sex poskytne.

- **Příklad č. 2**

Marek a Anna jsou na večírku u kamarádů. Většinu času se líbají na pohovce a pijí alkohol. Anna začíná být hodně opilá a obtížně reaguje. Oba ale v líbání a mazlení pokračují. Marek ji chytne za ruku a odvede do ložnice. Anna už neví, co se kolem ní děje, ale následuje Marka. V ložnici ji Marek začne líbat, než se Anně udělá špatně.

Adaptováno dle Who are you?, Wellington, Nový Zéland, 2012

Poznámky pro školitele



Aktivita Požádejte účastníky školení, aby si přečetli „příklad č. 1“ a zodpověděli následující otázky. U každé otázky jsou pro snadnější diskuzi uvedeny možné odpovědi.

Otázky pro účastníky školení

- 01** Odporovala Sára Adamovi?
Ne – Proč ne? – Byla vystrašená.
- 02** Byl Adam agresivní?
Z počátku ne. Škrčení z legrace ale přešlo v nátlakové jednání.
- 03** Myslíte si, že má Adam Sáru rád?
Možná ano, ale neumí to dát adekvátně najevo.
- 04** Poskytla Sára svolení s orálním sexem?
Ne, neposkytla. Pokud se jedná o sexuální aktivitu na základě výhrůzek nebo nátlaku, nedá se to považovat za svolení.

Požádejte účastníky, aby si přečetli „příklad č. 2“.

Otázky pro účastníky školení

- 01** Byla Anna dostatečně střízlivá, aby Markovi poskytla svolení?
Nebyla, pokud nerozuměla, co Markův návrh znamená.
- 02** Souhlasila Anna s líbáním?
Na začátku večírku (než byla opilá) pravděpodobně ano.
- 03** Souhlasila Anna s tím, aby šli do ložnice a dále se líbali v soukromí?
Ne, Anna byla příliš opilá a nemohla tak na Markovo jednání reagovat.
Svolení je možné kdykoliv odvolat, i když bylo dříve již poskytnuto.
- 04** Je Marek zodpovědný za to, jak se choval, i když byl také opilý?
Ano, je. Pokud se někdo dopustí sexuálního obtěžování nebo násilí, opilost jej neomlouvá.

Snímek 12

Mýty, nebo fakta?

Cíl Rozptýlit mýty ohledně sexuálního násilí.

Časová dotace 4 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Mýty, nebo fakta?



1. Pokud je žena oblečena vyzývavě nebo s ostatními flirtuje, je pravděpodobné, že bude sexuálně napadena.
2. Sexuální násilí ve skutečnosti není příliš častým problémem.
3. Pokud oběť nekřičí nebo se neodporuje, nejedná se ve skutečnosti o sexuální násilí.
4. Jakmile někdo se sexem souhlasí, nemůže si to již rozmyslet. Nedá se totiž očekávat, že by protějšek chtěl přestat.

Poznámky pro školitele



Aktivita Přečtete nahlas každý jednotlivý výrok a zeptejte se účastníků školení, zda s ním souhlasí, nebo nesouhlasí. U každé otázky jsou pro snadnější diskuzi uvedeny možné odpovědi.

01 Pokud je žena oblečena vyzývavě nebo s ostatními flirtuje, je pravděpodobné, že bude sexuálně napadena.

Sexuálně napadány jsou ženy jakéhokoliv věku a z jakéhokoliv kulturního prostředí. Ženy se mohou určitým způsobem oblékat proto, aby se samy cítily dobře. To ale neznamená, že si říkají o to, aby byly sexuálně napadeny, nebo že si to zaslouží. Výzkumy ve skutečnosti ukázaly, že sexuální agresori si vybírají své oběti na základě dostupnosti a zranitelnosti, a nikoliv podle oblečení nebo toho, jak se chovají. Kvůli rozšíření tohoto mýtu bývá vina přisuzována oběti, a nikoliv násilníkovi. Ten je však ve skutečnosti jedinou osobou zodpovědnou za sexuální útok.

02 Sexuální násilí ve skutečnosti není příliš častým problémem.

Sexuální násilí je jeden z nejčastěji neohlašovaných násilných činů. Proto je obtížné přesně zjistit jeho rozsah. Jak jsme již ale uváděli, jedná se o stěžejní problém v mnoha podnicích v prostředí noční zábavy.

03 Pokud oběť nekřičí nebo neodporuje, nejedná se ve skutečnosti o sexuální násilí.

To, že dotyčná osoba nekřičí nebo neodporuje, ještě neznamená, že řekla „ano“. Může být například v šoku z toho, co se děje, nebo může být příliš vystrašená, než aby něco udělala – zejména pokud na ni byl vyvíjen nátlak a bylo jí vyhrožováno. Strach může být silnou překážkou a dokáže člověka paralyzovat.

04 Jakmile někdo se sexem souhlasí, nemůže si to již rozmyslet. Nelze totiž předpokládat, že by protějšek chtěl přestat.

Člověk se může kdykoliv rozhodnout, co pro něj je, nebo není přijatelné. Je to jeho právo. Druhá osoba to musí za každých okolností respektovat. Pokud se rozhodne tyto pocity nebrat v úvahu a ignorovat je, dopouští se tak sexuálního násilí.

Who are you?, Wellington, Nový Zéland, 2012

Snímky 13 a 14

Násilí na ženách optikou české populace

Cíl S využitím výsledků výzkumu na české dospělé populaci přiblížit obsah a rozšířenost mýtů o sexuální násilí v České republice a podpořit diskusi mezi účastníky o tématu sexuálního násilí.

Časová dotace 10 minut (pokud nebude probíhat diskuse nad jednotlivými otázkami, snižuje se časová dotace na 4 minuty).

Potřebné materiály Žádné.

Násilí na ženách optikou české populace



Co si myslí dotazovaní?	
Ke kolika znásilněním dojde v ČR každý rok?	desítky až stovky
Jaký je podíl znásilnění nahlášených obětí policii?	20 – 50 %
Kdo nejčastěji násilí páchá?	osoba, kterou oběť nezná (55 % respondentů)
V jakých situacích je žena za znásilnění spoluzodpovědná?	65 % respondentů souhlasilo s níže uvedeným alespoň 1 x
- chová se koketně	45 % respondentů
- je opilá	43 % respondentů
- je vyzývavě oblečená	37 % respondentů
- neřekla jasně ne	37 % respondentů
- sama prochází opuštěným místem	35 % respondentů
- ví se, že měla mnoho partnerů	28 % respondentů

Zdroj: výzkum Amnesty International / FOCUS, srpen 2015

Násilí na ženách optikou české populace: představy vs. realita



Co si myslí dotazovaní?	A jak to je doopravdy?
Ke kolika znásilněním dojde v ČR každý rok?	odhad mezi 7 500 až 20 000 skutků
Jaký je podíl znásilnění nahlášených obětí policii?	3 – 8 %
Kdo nejčastěji násilí páchá?	jen ve 20 % případů oběť pachatele nezná
V jakých situacích je žena za znásilnění spoluzodpovědná?	NIKDY
- chová se koketně	xxx
- je opilá	xxx
- je vyzývavě oblečená	xxx
- neřekla jasně ne	xxx
- sama prochází opuštěným místem	xxx
- ví se, že měla mnoho partnerů	xxx

Zdroj: výzkum Amnesty International / FOCUS, srpen 2015

Poznámky pro školitele



Aktivita Stručně seznámte účastníky s realizací výzkumu agentury FOCUS a s jeho výsledky (snímek č. 13, 1. a 2. sloupec tabulky). Pokuste se vyvolat diskusi k jednotlivým otázkám v tabulce. Odpovědi zaznamenejte na flip chart, případně na papír. Porovnejte je s posledním sloupцем snímku č. 14 a výsledky prodiskutujte. Pokud účastníci nebudou aktivní v odpovědích na otázky v rámci snímku č. 13, nezdržujte se u této aktivity a seznámte je s reálnou situací (snímek č. 14 – poslední sloupec).

- Agentura FOCUS realizovala v roce 2015 výzkum „Problematika násilí na ženách optikou české populace“ (36). Zadavatelem výzkumu byla Amnesty International, což je celosvětové hnutí, které monitoruje porušování lidských práv a iniciuje kampaně proti jejich porušování. Jednalo se o reprezentativní kvalitativní výzkum s 1 040 respondenty staršími 18 let.
- Z výzkumu vyplynulo, že (také) v české populaci je téma násilí na ženách, konkrétně problematika znásilnění, zatíženo předsudky a neznalostí.
- Převládá názor, že pachatelem znásilnění je nejčastěji neznámá, cizí osoba.
- Alarmující je, že podstatná část dospělé populace zastává názor, že v jistých případech či situacích je žena spoluzodpovědná za své znásilnění (až 63 % dotazovaných). U některých skupin populace je tendence tyto činy do jisté míry legitimizovat, případně neproblematizovat a na oběť přenášet část zodpovědnosti.
- Výrazně podhodnocené jsou odhady české populace, co se týká četnosti znásilnění a jejich nahlášení policii. Polovina dotázaných odhadla, že policii je nahlášeno max. 40 % případů. Stejný podíl dotázaných se domnívá, že k odsouzení pachatele dojde nejvýše ve 30 % případů. Podíl nahlášených znásilnění dle statistického přehledu kriminality Policie ČR (37) ilustruje pravá část tabulky („A jak to je doopravdy?“).

Snímek 15

Faktory ovlivňující sexuální násilí

Cíl Poukázat na faktory ovlivňující sexuální násilí v prostředí noční zábavy.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Žádné.

Faktory ovlivňující sexuální násilí



Příklady faktorů ovlivňujících sexuální násilí v prostředí noční zábavy		
Osobnostní faktory	Pohlaví	Např. ženy jsou častěji obětí sexuálního násilí než muži; muži se jej dopouštějí častěji než ženy
	Věk	Např. oběti i agresori bývají obvykle mladšího věku
	Konzumace alkoholu	Např. alkohol negativně ovlivňuje schopnosti jedince; zvyšuje pravděpodobnost záměny přátelského a sexuálního motivovaného chování; opilé osoby jsou vnímány jako sexuální dostupné
	Zkušenost se sexuálním násilím	Např. předchozí zkušenost se sex. násilím zvyšuje riziko stát se znovu obětí
Vztahové faktory	Skupinová dynamika	Např. předchozí zkušenost se sex. násilím v rámci skupiny zvyšuje riziko jednotlivého člena skupiny stát se obětí sexuálního násilí
Komunitní a společenské faktory	Postoje, očekávání a společenské normy	Společnosti přijatelné nebo očekávané chování může ve skutečnosti přispívat k sexuálnímu násilí (např. kultura machismu/výměnný sex)
	Noční podniky	Charakter podniku (přeplněný klub, tmavá zákoutí), slevové akce na alk. nápoje a benevolentní postoje mohou zvyšovat riziko sexuálního násilí

Poznámky pro školitele

Výzkumy naznačují, že charakter a rozsah sexuálního násilí v prostředí noční zábavy je výsledkem kombinace mnoha vzájemně souvisejících faktorů. Ty mohou zahrnovat individuální povahu jednotlivců, jejich vztahy a také komunitu a společnost, ve které žijí. Pro příklad uvádíme následující údaje:

- **Demografické údaje:** Podle mnoha studií je pravděpodobnější, že bude terčem sexuálního násilí v prostředí noční zábavy žena než muž. Ve studii zaměřené na účastníky noční zábavy ve Velké Británii uváděly ženy sexuální obtěžování během posledního roku 6,7 x častěji než muži (21). Podle dalších studií jsou oběti i sexuální agresori v prostředí noční zábavy spíše mladšího věku (22, 23).
- **Skupinová dynamika:** Další studie zkoumaly, jaký vliv má skupinová dynamika na sexuální násilí v prostředí noční zábavy. Dvě studie například zjistily, že předchozí zkušenost se sexuální agresí v rámci skupiny (ať už během stejné, nebo jiné noci)

měla souvislost se zvýšeným rizikem sexuální agrese u jednotlivých členů dané skupiny (4, 24). Klíčovým faktorem se také zdá být společenské postavení jednotlivce v rámci skupiny, případně to, jak blízkou má na skupinu vazbu. Studie zaměřená na ženy účastnicí se noční zábavy uvádí, že nižší společenský status v rámci skupiny pro ně znamená zvýšené riziko sexuální agrese, pokud vypily více než 5 alkoholických nápojů (4).

- *Noční podniky:* Sexualizace prostředí noční zábavy a dále pak chování (např. konzumace alkoholu) a očekávání jejích účastníků (např. zábavné/přátelské/otevřené prostředí) může zvyšovat riziko sexuálního násilí (25, 26). Dle závěrů observační studie prováděné v Kanadě souvisela míra sexuální aktivity, kontaktu a soutěživosti s četností agresivního chování v barech (25). Studie zaměřená na ženy v USA navštěvující Mexiko s cílem noční zábavy odhalila souvislost mezi charakterem podniku a jeho zákazníků a zvýšeným rizikem sexuálního násilí mírného charakteru. Konkrétně šlo např. o to, zda se v klubu podávaly alkoholické nápoje ve zvýhodněných nabídkách, zda si zákazníci neskrývavě sundávali oblečení, zda působili opile, zda konzumovali drogy a zda docházelo k potyčkám (6). Stejně tak role ochranky daného podniku a způsob, jakým reagovala, měla souvislost s výskytem sexuálního násilí (26). Ukázalo se také, že i další faktory spojené s prostředím mohou mít potenciální vliv. Bary a kluby jsou často temná, přeplněná a hlučná místa, což k těmto problémům přispívá. Výše uvedené faktory vyhovují sexuálním agresorům, jelikož mohou využít fyzické blízkosti ostatních návštěvníků, aniž by byly jejich činy snadno odhalitelné (26, 27).
- *Společenské normy* mohou sexuální násilí podporovat a bránit tak lidem, aby jej rozpoznali. Příkladem toho je situace, kdy jsou ženy, které pijí alkohol nebo pracují za barem, považovány za „povolné“, nebo kdy je osahávání v prostředí noční zábavy akceptováno jako běžné chování. Sexualizace a genderové stereotypy jsou často podporovány výběrem hudby, marketingovými strategiemi a reklamou. Komerčně zaměřená podstata sexualizace a zejména objektivizace žen je často akceptována většinou pracovníků a návštěvníků v prostředí noční zábavy. Popis chování žen může být často rozporuplný a stigmatizující. Může zahrnovat jak výrazy popisující jejich sexuální dostupnost a zdatnost, tak i kritické vyjádření nesouhlasu s jejich chováním. Pokud např. žena svůdně tančí, otevřeně flirtuje a opakovaně vyhledává příležitostný sex, muži ji běžně označují jako přitažlivou a vzrušující. Často ale také může být nálepkována termíny jako např. běhna a coura, čímž muži vyjadřují svůj nesouhlas vůči promiskuitnímu chování. Podobným příkladem je, když se mezi ženami mluví o přitažlivosti „zlých hochů“.

Snímek 16

Faktory ovlivňující sexuální násilí (uvnitř podniku)

Cíl Poukázat na faktory ovlivňující sexuální násilí v prostředí noční zábavy.

Časová dotace 3 minuty a více.

Potřebné materiály Příloha č. 3 (nutno vytisknout kopie pro účastníky školení).

Faktory ovlivňující sexuální násilí (uvnitř podniku)



Příklady faktorů, které mohou (přímo nebo nepřímo) zvyšovat riziko sex. násilí v prostředí noční zábavy

	Chování personálu	Management podniku	Kontext prostředí	Užívání alkoholu a drog	Společenský kontext
Personál	Hrubý a nepřívětivý / příliš přátelský	Špatně školený (odpovědné podávání alk. nápojů; konfliktní management) nebo nekoordinovaný personál	Nedostatečné dohlížení na určité části klubu nebo návštěvníky klubu	Personál užívá alkohol / drogy Personál podává alkohol nadměrně opilým návštěvníkům	Nadměrně sexualizovaný personál; hubba explicitně podmiňující sexuální / násilné chování
Návštěvníci	Nedostatek zábrán vůči personálu / ostatním návštěvníkům klubu	Nedostatečná pravidla a interní předpisy Tolerance neadekvátního chování	Přeplněný klub / fronty (např. na toalety), davy lidí Zákazníci bez dozoru / osamocení zákazníci	Míra opilosti Projevy užívání drog	Tanec / sexuální kontakt při tanci Úroveň sexuální aktivity v podniku
Celková atmosféra	Neuralost / benevolence, laxnost	Tolerance hrubého a násilnického chování	Temná / skrytá zákoutí Špína (odpadky, rozlité pítí, prázdné sklenice a lahve)	Míra opilosti návštěvníků	Použití vysoce sexualizovaných reklamních, marketingových a jiných obrazových materiálů Promiskuita / sukníkářství

Poznámky pro školitele

Okolní prostředí (ve fyzickém i společenském významu) má vliv jak na zaměstnance, tak na návštěvníky a celkovou atmosféru v daném podniku. Prostor pomáhá utvářet formální i neformální pravidla a poskytuje kontext prováděným činnostem, a to prostřednictvím svých fyzických dispozic, designu, manažerských a marketingových strategií a chování zaměstnanců. Rostoucí množství důkazů naznačuje, že určité charakteristiky prostředí (zahrnující také pracovníky a návštěvníky) často přispívají k problémům spojených s alkoholem – včetně sexuálního násilí. Tato tabulka uvádí faktory, které mohou přímo či nepřímo zvyšovat riziko sexuálního násilí v prostředí noční zábavy. I když se školení nebude na všechny tyto faktory zaměřovat, je důležité být si jich vědom. Můžete se je tak snažit pomoci eliminovat. Barmani mají např. možnost zaregistrovat a ovlivnit úroveň opilosti návštěvníků, která má v mnoha ohledech vliv na sexuální násilí.

Poznámka Účastníci školení obdrží přílohu č. 3 v tištěné podobě.

Snímek 17

Alkohol

Cíl Upozornit na souvislosti mezi konzumací alkoholu a sexuálním násilím.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Příloha č. 4 (nutno vytisknout kopie pro účastníky školení).

Alkohol



- Souvislost mezi konzumací alkoholu a sexuálním násilím v prostředí nočních podniků může být založena na těchto faktorech:
 - Alkohol přímo snižuje sebekontrolu a schopnost zpracovávat informace
 - Samotné očekávání týkající se účinků alkoholu může ovlivnit následné chování člověka
 - Alkohol a další drogy mohou být podávány s cílem napomoci sexuálnímu násilí (vědomě, nebo skrytě)

Poznámky pro školitele

Spousta výzkumných studií poukazuje na souvislosti mezi sexuálním násilím a konzumací alkoholu v prostředí noční zábavy. A to jak na straně obětí, tak sexuálních agresorů (4, 6, 8, 21, 27, 28). Studie zaměřená na ženy z USA (21 let a výše) navštěvující Mexiko s cílem noční zábavy uvádí, že ženy, které konzumovaly alkohol, čelily 4,8x vyšší pravděpodobnosti, že se stanou obětí mírnější formy sexuálního obtěžování (6). Souvislost mezi konzumací alkoholu a sexuálním násilím v prostředí nočních podniků může být založena na více faktorech. Alkohol přímo ovlivňuje kognitivní a fyzické funkce a snižuje tak sebekontrolu a schopnost zpracovávat informace (29). Toto se může v konkrétních případech projevat tak, že oběť hůře rozpoznává náznaky sexuální agresivního chování a hůře odolává nátlaku. Potenciální sexuální agresori zase mohou mít problém rozlišit, zda o ně má protějšek sexuální zájem, nebo se jenom chová přátelsky (4, 27, 30, 31). Samotné očekávání týkající se účinků alkoholu (např. to, že se pak dotyčný cítí přitažlivěji) může ovlivnit následné chování člověka (27, 30). Dostupné údaje naznačují, že ženy mohou být zranitelnější vůči sexuálnímu násilí v prostředí noční zábavy – muži totiž mohou být přesvědčeni, že ženy konzumující alkohol jsou sexuálně dostupné a promiskuitní; případně že je přijatelnější vynucovat si sex, když žena pije (4, 32, 33).



Aktivita Účastníci školení obdrží přílohu č. 4 v tištěné podobě. Zeptejte se jich, zda uvedené známky opilosti evidují také u svých zákazníků.

Snímek 18

Na co si dát pozor?

Cíl Vyhodnotit, jak rozlišovat mezi agresí a flirtem.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Žádný.

Na co si dát pozor?



Jak rozlišovat mezi agresí a flirtem



Who Are You?, Wellington, New Zealand

Poznámky pro školitele

Jak již bylo uvedeno výše, sexuální násilí se může vyskytovat v mnoha podobách. Ne vždy se musí jednat přímo o znásilnění. Zahrnuje totiž řadu dalších aktivit, ke kterým nebylo druhou stranou poskytnuto svolení. Patří mezi ně i situace, které byly špatně interpretovány nebo o kterých se sexuální agresori mylně domnívali, že jsou v pořádku. I když je sexuální násilí v prostředí noční zábavy mnohdy častým jevem, stále se jedná o skrytý problém. Důvodů k tomu je několik. Mnohdy se totiž jedná o akceptovatelnou součást nočního života. Jindy je zase obtížné ji identifikovat. Proto je důležité porozumět tomu, co přesně je sexuální násilí a jak jej rozpoznat v kontextu prostředí noční zábavy.

Navazování partnerských a sexuálních vztahů je jeden z hlavních důvodů, proč mladí lidé navštěvují bary a kluby. Jedná se tedy o často vysoce sexualizované prostředí, ve kterém je obtížné sexuální násilí správně identifikovat. Mezi sváděním a agresí je tenká hranice, jedná se však o dva protiklady. Cílem svádění je vyvolat v protějšku zájem a souhlas k vzájemné sexuální aktivitě, aniž by byla použita jakákoliv forma donucovacích prostředků. Sexuální nátlak je jeho pravým opakem – jeho cílem je dosáhnout svého záměru, nehlédě na přání a postoje druhé osoby.

Mezi navazováním partnerských, sexuálních nebo přátelských vztahů (pravá část diagramu) a sexuálním útokem (levá část diagramu) existuje zóna, kdy dochází k překračování hranic a limitů. Tehdy je možno na situaci zareagovat. Jako personál v prostředí noční zábavy nemusíte být vždy schopni rozpoznat, zda je někdo do sexuální aktivity nucen. Jste však v pozici, kdy můžete odhalit potenciálně nebezpečné situace a zranitelné návštěvníky. Další část školení se zaměří na to, jak identifikovat, předcházet a reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy.

Snímek 19

Klíčové subjekty a jejich role (1)

Cíl Zvážit, jaké role mohou hrát jednotlivé zainteresované osoby v tom, jak předcházet a reagovat na sexuální násilí.

Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Klíčové subjekty a jejich role (1)



Proaktivní přístup managementu a zaměstnanců:

- Stav prostoru (interiér i společenský kontext klubu)
- Ujistěte se, že je personál seznámen s přístupem zodpovědného podávání alkoholických nápojů a že jej dodržuje
- Vyhýbejte se marketingovým strategiím, které podporují násilnické chování a nadměrnou konzumaci alkoholu
- Rozvíjejte spolupráci s dalšími subjekty – např. s policií, místními úřady, dopravními a zdravotními službami a místní komunitou

Poznámky pro školitele

Management i zaměstnanci v prostředí noční zábavy mohou využít proaktivní přístup a snažit se rozpoznat, předejít a reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy. Některé z uvedených přístupů se týkají rizikových faktorů probíraných výše:

- Zajistěte, aby technické podmínky v budově i společenský kontext v klubu nenapomáhaly sexuálnímu násilí, případně aby mu pomáhaly předcházet.
- Zaručte, aby byl personál seznámen s přístupem zodpovědného podávání alkoholických nápojů a aby jej dodržoval.
- Vyhýbejte se marketingovým strategiím, které podporují násilnické chování a nadměrnou konzumaci alkoholu.
- Rozvíjejte spolupráci s dalšími subjekty – např. s policií, místními úřady, dopravními a zdravotními službami a místní komunitou.

Jako jednotlivec sice nemusíte mít možnost uvést do praxe všechny tyto body, máte však příležitost ovlivnit společenské normy, zvýšit povědomí o tom, co je to sexuální násilí a proč je neakceptovatelné, a také pomoci předcházet mu a reagovat na něj z pozice přihlížejícího.

Snímek 20

Klíčové subjekty a jejich role (2)

Cíl Zamyslet se, jak mohou různé skupiny pracovníků pomoci rozeznat sexuální násilí v prostředí noční zábavy a jak na něj mohou reagovat.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Samolepicí lístky (post-it) / fixy / tabule.

Klíčové subjekty a jejich role (2)



Jak mohou tyto skupiny pracovníků v prostředí noční zábavy pomoci rozeznat, předcházet a reagovat na sexuální násilí?

- Ostraha u vstupu
- Ochranka uvnitř klubu
- Obsluhující personál
- DJ, moderátoři a další účinkující

Poznámky pro školitele



Aktivita Požádejte účastníky školení, aby se zamysleli a napsali, jak mohou konkrétní skupiny pracovníků pomoci rozeznat, předcházet a reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy. U každé skupiny pracovníků jsou pro snadnější diskuzi uvedeny možné odpovědi.

- Ostraha u vstupu
 - » Např. identifikace nezletilých nebo příliš opilých návštěvníků, nabídnutí pomoci
- Ochranka uvnitř klubu
 - » Např. identifikace „problémových“ návštěvníků; sledování/kontrola návštěvníků a jejich chování (u stolu, na tanečním parketu apod.)
- Obsluhující personál
 - » Odpovědné podávání alkoholických nápojů
- DJ, moderátoři a další účinkující
 - » Regulace hudby či osvětlení, dohled na podnik a návštěvníky

Poznámka Výstupy vyplňte a roztřídte na tabuli a snažte se v rámci skupiny podpořit diskuzi.

Snímek 21

Kdo je to přihlížejí?

Cíl Rozlišit, co znamená být pasivním a aktivním přihlížejícím.

Časová dotace 2 minuty a více.

Potřebné materiály Žádné.

Kdo je to přihlížejí?



Přihlížejí je člověk, který je svědkem určité události, jako např. sexuálního násilí v prostředí nočních podniků

Pasivní přihlížejí: člověk, který během události nezakročí

Aktivní přihlížejí: člověk, který během události zakročí

- Aktivní přihlížejí může události předejít nebo na ni reagovat

The Intervention Initiative, 2014

Poznámky pro školitele

Přihlížejí je osoba, která je svědkem určité události, jako např. sexuálního násilí v prostředí noční zábavy. Pasivní přihlížejí je člověk, který během určité události nezakročí a nezasáhne do ní. Aktivní přihlížejí se naopak snaží situaci předejít, případně na ni v jejím průběhu zareagovat.

The Intervention Initiative, 2014; Who are you?,
Wellington, Nový Zéland, 2012

Snímek 22

Příležitosti, jak zareagovat

Cíl Zamyslet se nad tím, jak se můžete stát aktivním přihlížejícím v prostředí noční zábavy.

Časová dotace 20 minut a více.

Potřebné materiály Přístup k internetu / projektor / reproduktory.

Příležitosti, jak zareagovat



Who Are You?, Wellington, Nový Zéland

<https://www.youtube.com/watch?v=IUj2OHLAG3w>

Poznámky pro školitele



Aktivita Oznamte účastníkům, že jim přehrajete krátké video, které z důvodu diskuze rozdělíte do několika částí.

Pusťte video a zastavte jej v čase 4:25 min.

Položte účastníkům školení následující otázky. U každé otázky jsou pro snadnější diskuzi uvedeny možné odpovědi.

Co se stalo?

- Všichni se dobře bavili a pili alkohol, jako je na večírku běžné
- Situace je nejednoznačná – není jasné, co si jeden o druhém myslí; seznamování v klubech většinou začíná podobně – je to v pořádku
- Je to běžné chování – přátelé, alkohol, flirtování atd.
- Šli do klubu a pokračovali v pití
- Dívka ve videu se hodně opila

- Aktér (muž) se ji pokusil „sbalit“, když její kamarádka odešla na toaletu a ona tak byla na parketě sama
- Odvedl ji pryč z parketu a objednal jí další pití
- Líbali se na parketu
- Společně odešli
- Chytil ji za ruku a odvedl ji do boční uličky a následně do taxíku
- Líbal ji a dotýkal se jí, i když byla malátná (opilá) a její vnímání bylo omezené
- Odvedl ji do ložnice, kde si všimnul, že její spolubydlící sleduje, jak se líbají
- Dívka byla opilá, ležela na posteli a nereagovala, zatímco muž ji dál líbal a začal ji sundávat oblečení

V čem je podle vás problém?

- Dívka už byla hodně opilá, takže se nemohla adekvátně rozhodnout, zda s ním chce mít sexuální kontakt (na rozdíl od situace, když by byla střízlivá)
- Čím víc pili, tím víc byla jejich komunikace a řeč těla nejasná a nesrozumitelná
- Muž dívku „balil“, když její kamarádka odešla na toaletu – Proč čekal, až bude sama? Nechtěl, aby jim někdo další přihlížel? Je jednodušší „sbalit“ opilou dívku, když je sama?
- I když už byla opilá, tak jí koupil další drink s cílem dostat ji do postele
- Odvedl ji bokem a dál se s ní líbal, i když vypadala, že si to neužívá a nereaguje
- Vypadá, že by si to užívala? Jak to poznáte? – Podle řeči těla a výrazů tváře; je malátná, opilá a působí nezúčastněně
- Jakmile se dostali domů do ložnice, tak už skoro spala – Myslíte, že i kdyby se sexem oba souhlasili, tak by si jej oba i užili? Proč? Proč ne? – Jsou příliš opilí, nemusí si to pamatovat, nemusí z toho mít prožitek, nemusí rozumět, co ten druhý chce.

A co dál?

- Jelikož ji „sbalil“, když už byla velmi opilá, bude teď těžké navzájem si porozumět, požádat o svolení k sexuálnímu styku nebo svolení vědomě poskytnout. Vše bude již nejednoznačné a pokračovat dál by tak nebylo morálně v pořádku (odkažte se na předchozí snímky zaměřené na téma „svolení“ a na právní předpisy).
- Co si myslíte, že se stane dál? – znásilnění/sexuální útok – dívka neposkytne svolení; muž nebude svolení „potřebovat“; dívka nebude schopna svolení poskytnout, protože je příliš opilá.

Zeptejte se účastníků, které osoby ve videu zatím mohly na situaci zareagovat.

Na situaci mohly zareagovat tyto osoby: kamarádka, barman, taxikář, lidé před klubem, vyhazovač, kamarádi aktéra (muže) a spolubydlící.

Zeptejte se účastníků, co každá ze zmiňovaných osob mohla udělat nebo říct.

Příklady pro usnadnění diskuze:

- *Kamarádka.* Líbí se ti ten týpek? Jsi v pohodě? Nemáš už dost? Chceš si chvíli odpočinout? Chceš jet domů?
- *Barman.* Opravdu chcete další pití? Vypadáte docela opile, jste v pořádku? Můžu Vám nabídnout raději vodu? Nebo něco k jídlu? Bohužel Vám už nemůžu nalít další alkohol, jste příliš opilá.
- *Taxikář.* Jedete oba na stejnou adresu? Jak se jmenujete? Tady je moje vizitka; počkám tady, dokud nebudete uvnitř vchodu.
- *Lidé před klubem.* Znáš ho? Nebo jste se potkali až v klubu? Vypadáš dost opile, jsi v pohodě? Jdete si sehnat taxi? Nechceš jet raději sama? (Mohli rovněž požádat vyhazovače, aby zasáhl)
- *Vyhazovač.* Znáš ho? Kam jedete? Potřebuješ taxi? Můžeš počkat na taxi uvnitř klubu?
- *Kamarádi aktéra (muže).* Je hodně opilý, vezmi si její číslo a zítra jí zavolej. Nekupuj jí už další pití, vypadá, že má dost, bude jí špatně.
- *Spolubydlící.* Bavila ses? Jak se vy dva znáte? Kde dneska spíš? Díky, že jsi ji dovedl domů, bohužel už nemáme žádnou volnou postel.

Pusťte si zbytek videa

Dodívejte se na zbytek videa – uvidíte, kolik z těchto reakcí se ve videu skutečně objeví.

Zeptejte se účastníků školení

Jaký je váš názor na to, jak osoby ve videu zareagovali? Které z těchto činů byste udělali i Vy? Myslíte, že některé reakce mohly ohrozit další osoby?

Převzato z film Who are you?, Wellington, Nový Zéland, 2012

Snímek 23

Co zvážit, než zasáhnete?

Cíl Zvážit důvody, proč někteří lidé v určitých situacích nezasáhnou.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Žádné.

Co zvážit, než zasáhnete?



- Měli byste si být vědomi problému
- Měli byste cítit zodpovědnost problému předejít, případně na něj zareagovat
- Měli byste být schopni přiměřené a bezpečné reakce

Berkowitz, 2009

Poznámky pro školitele

Je důležité uvědomit si, že ne všichni přihlízející budou chtít do situace zasáhnout. Mohou pro to mít spoustu různých důvodů.



Aktivita Rozdělte účastníky školení do dvou skupin.

- **Úkol pro první skupinu:** Zamyslete se, jaké jsou důvody, proč být aktivním přihlízejícím a do situace zasáhnout (tzn. proč byste se snažili předejít nebo reagovat na sexuální násilí).
- **Úkol pro druhou skupinu:** Zamyslete se, jaké jsou důvody, proč NEBÝT aktivním přihlízejícím a do situace NEZASÁHNOUT (tzn. proč byste na sexuální násilí nereagovali).
- Následně požádejte obě skupiny, aby prezentovaly své postřehy a vzájemně o nich diskutovaly.

- Pokud mezi oběma skupinami vznikne debata, snažte se ji moderovat a umožnit oběma skupinám prostor pro argumentaci.
- Tato debata může odhalit překážky, které nám často brání být aktivními přihlížeujícími. Mohou z ní také vyplynout určitá řešení, jak se s těmito překážkami vypořádat.
- Snažte se debatu vést tímto směrem. Pokud někdo identifikuje překážku (např. strach z fyzického napadení), položte mu otázku: „Jak by šlo tento problém vyřešit nebo se mu vyhnout?“ (Možné řešení: požádejte o pomoc někoho jiného a sám do situace nezasahujte).

Who are you?, Wellington, Nový Zéland, 2012

Než do situace kdokoliv zasáhne, měl by si být daného problému nejprve vědom. Měl by také cítit zodpovědnost mu předejít, případně na něj zareagovat. Zároveň by měl být schopen reagovat přiměřeným a bezpečným způsobem.

- Měli byste si být vědomi problému
 - » Každý má základní lidské právo svobodně žít v bezpečném prostředí, aniž by tedy byl terčem sexuálního násilí včetně prostředí noční zábavy.
 - » Sledujte dění v podniku, můžete tak identifikovat sexuální násilí nebo potenciálně nebezpečné chování.
 - » Následky sexuálního násilí mohou být často skryté – napadená osoba se může tvářit, že je v pořádku, nebo může být v šoku. Může jí také delší dobu trvat, než se někomu svěřit. Někdo to neudělá nikdy. Fyzická zranění zase nemusejí být na první pohled patrná.
- Měli byste cítit zodpovědnost problému předejít – sami za sebe i z pozice pracovníků v prostředí noční zábavy.
- Měli byste být schopni reagovat přiměřeně a bezpečně
 - » Během reakce je důležité pamatovat na to, že každá událost je jiná a vždy je tak nutné brát ohledy na potřeby oběti.
 - » Sexuální násilí má na jednotlivé osoby různý dopad – s každým proto jednejte individuálně. Některé osoby mohou prožívat emoce jako např. hněv, strach, stud nebo zmatek; jiné zase ne. Může také dojít k fyzickému zranění.
 - » Se všemi lidmi by se mělo jednat korektně. Je třeba respektovat kulturní kontext a rozmanitost, nemít předsudky a nepodléhat zažitým stereotypům.
 - » Kromě přímé konfrontace ale existují také další způsoby, jak na situaci zareagovat.
 - » V odpovídající míře by také mělo být zachováno soukromí oběti – někdo např. nemusí chtít, aby o události kdokoliv jiný věděl. Aby bylo možné poskytnout třetím stranám potřebné informace k zahájení odpovídajících právních kroků, je nutné zajistit souhlas oběti. Je také důležité ujistit se, že každý, kdo tyto informace získá, respektuje zásady mlčenlivosti.

- » Měli byste se ujistit, že svou reakcí nikoho neohrozíte nebo mu ještě více neublížíte.
- Mějte na paměti, že ne každý se do situace zapojí jako aktivní přihlížející. Lidé mohou situaci ignorovat. Mohou také daný čin schvalovat nebo se na něm přímo podílet. To ale neznamená, že vy byste reagovat neměli. Pokud je to bezpečné, je důležité zareagovat.
- » Existuje spousta důvodů, proč lidé na situaci nezareagují. Nemusí k tomu mít dostatečnou podporu okolí nebo schopnosti; mohou jim bránit společenské normy; nemusí pocítovat zodpovědnost nebo ji nechtějí převzít; mohou mít strach z potenciálních následků; může to pro ně být nebezpečné.

Snímek 24

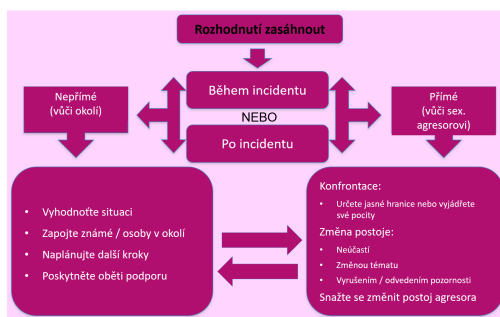
Druhy reakcí na sexuální násilí

Cíl Zvážit způsoby, jak reagovat na sexuální násilí.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Žádné.

Druhy reakcí na sexuální násilí



Převzato z Berkowitz, 2013

Poznámky pro školitele

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy zahrnuje řadu agresivních a pro druhou stranu nepříjemných projevů. Různorodá povaha sexuálního násilí v prostředí noční zábavy proto vyžaduje rozdílné reakce a přístup s ohledem na postiženou osobu.

Reakce může být přímá, nebo nepřímá:

— Přímá reakce:

- » Pomocí řeči těla vyjádřete jasný nesouhlas.
- » Změňte danou situaci:
 - » Nezapojujte se a nepodporujte chování, které vede k sexuálnímu obtěžování a násilí.
 - » Snažte se sexuálního agresora vyrušit a odvést jeho pozornost, případně změnit téma.
- » Konfrontujte přímo sexuálního agresora.

- Nepřímá reakce:
 - » Zjistěte, zda je někomu ubližováno.
 - » Získejte podporu ostatních, aby Vám pomohli incidentu předejít nebo jej zastavit.
 - » Požádejte další osobu, aby zasáhla nebo aby vám pomohla.
 - » Nabídněte oběti sexuálního obtěžování nebo násilí podporu.

Přihlížející ve videu reagovali různými způsoby:

- Neznámý muž – upozornil kamaráda a ochranku; jedná se o nepřímou reakci – zapojil další osoby.
- Spolubydlící – nepostavila se mu přímo, ale raději odvedla jeho pozornost; změnila téma a vyrušila jej – poděkovala mu, že ji dovedl domů a svou kamarádku odvedla pryč.
- Barman – znovu se nejednalo o konfrontaci; odvedl pozornost tím, že přivolal kamarádku.
- Kamarádka – opět žádná konfrontace, ale vyrušení – jednoduše se zeptala, jestli už chce jít a tím ji dostala z dané situace.
- Ochranka zareagovala přímou konfrontací (*zdůrazněte, že takto by účastníci neměli reagovat – nebylo by to bezpečné*); vyrušila je a odvedla ji pryč.

Jak vidíme na těchto příkladech, nabízí se více možností, jak situaci zastavit, aniž by bylo nutné sexuálního agresora přímo konfrontovat.

Převzato z Berkowitz, 2009 (34); The Intervention Initiative, 2014 (35)

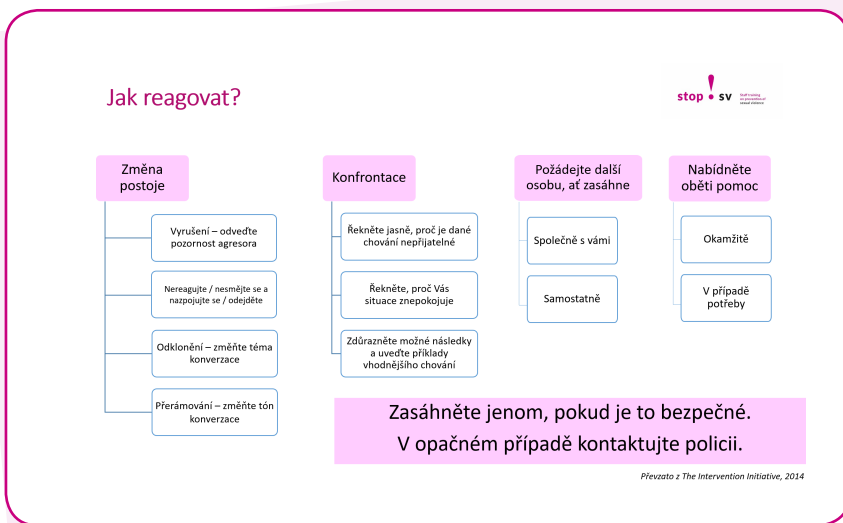
Snímek 25

Jak reagovat?

Cíl Zvážit a osvojit si způsoby, jak na sexuální násilí reagovat.

Časová dotace 10 minut a více.

Potřebné materiály Příloha č. 5 (nutno vytisknout kopie pro účastníky školení).



Poznámky pro školitele

Na tomto snímku je uvedeno několik návrhů, jak během situace spojené se sexuálním násilím (nebo po ní) zareagovat.

Změna postoje

- Snažte se, aby dotyční pochopili důvody svého chování a také proč je jejich chování problematické. Tímto můžete napomoci ke změně jejich postoje.
- Je třeba se všemi jednat korektně – důležité je naslouchat.
- Snažte se rozpoznat, co je základem jejich chování.
- Snažte se mluvit otevřeně – dejte najevo, že se snažíte dotyčnou osobu a její chování pochopit.

Konfrontace:

- Zaměřte svou pozornost na sexuálního agresora, čímž vzbudíte jeho zájem.
- Uveďte důvody, proč Vás situace znepokojuje.

- Řekněte, jak se Vy nebo ostatní v dané situaci cítíte.
- Zeptejte se, zda Vás agresor chápe.
- Uveďte příklady vhodnějšího chování / podpořte danou osobu ve změně.

Požádejte další osobu, ať zasáhne

- Má lepší výchozí pozici?
- Má k tomu odpovídající schopnosti?
- Dokáže Vás v případě reakce podpořit?
- Nezbytná je efektivní komunikace mezi jednotlivými pracovníky.

Nabídněte oběti pomoc a ujistěte se, že je v bezpečí

- Pomoc nabídněte pokud možno bezprostředně a bez hodnoticích soudů směrem k oběti sexuálního násilí. To, jak se zachová první osoba, která s obětí přijde do kontaktu (včetně pracovníků v prostředí noční zábavy), může ovlivnit, jak se oběť vypořádá s prožitým traumatem a jak dlouho jí to bude trvat. Snažte se s ní proto jednat s respektem a nabídněte jí podporu. Snáze tak získáte její důvěru a umožníte jí poskytnout Vám přesné a kompletní informace o spáchaném činu.
- Odvedte oběť na bezpečné místo. Zajistěte, aby nezůstala sama.
- Mějte na paměti, že oběť nemusí v daný moment chtít učinit potřebné formální kroky nebo přijmout nabízenou pomoc. Reakce by tak měla být přizpůsobena jejím potřebám a dané situaci.
- Ujistěte se, že máte potřebné informace, abyste mohli oběť odkázat na příslušné poradenské služby a instituce.

Je nezbytné, aby k reakci došlo pouze za předpokladu, že je to bezpečné. Jinak v případě nutnosti kontaktujte policii.

Rozdílná pracovní náplň jednotlivých pracovníků v prostředí noční zábavy a fakt, že se každý z nich obvykle pohybuje v jiné části podniku, nabízí více příležitostí, jak sexuální násilí zaznamenat a jak na něj reagovat. Například:

- *Barmani* mají dobrý přehled o dění kolem baru. Dokáží identifikovat míru opilosti obsluhovaných návštěvníků. Mohou tak poznat, zda někteří návštěvníci mohou být potenciálním terčem sexuálního násilí nebo obtěžováni.
- *Obsluha* odnášející sklenice ze stolů se často pohybuje po podniku a má tak příležitost všimát si chování návštěvníků. V případě, že je to bezpečné, může napomoci určitým situacím předejít nebo je korigovat.
- *DJ* má obvykle dobrý přehled o dění na tanečním parketu a o tom, jak se návštěvníci chovají. Od problémového chování může odrazovat přímo, nebo na něj může upozornit personál.
- *Ostraha u vstupu a ochranka* sleduje chování návštěvníků včetně okolí klubu. Díky tomu má dobrý přehled o dění v podniku i mimo něj.

Jakýkoliv pracovník v prostředí noční zábavy může na incident zareagovat. Situaci usnadní efektivní komunikace mezi jednotlivými členy týmu.



Aktivita Rozdělte účastníky školení do skupin a každé z nich poskytněte scénář situací. Následně jednotlivé skupiny požádejte, aby si jej přečetly a přemýšlely, jak na situace zareagovat.

Poté je vyzvěte, aby se o scénář a své nápady podělily s ostatními (v případě zájmu mohou scénář a svou reakci na něj ztvárnit a odehrát formou scénky).

Převzato z Berkowitz, 2009 (34); The Intervention Initiative, 2014 (35)

Snímek 26

Shrnutí

Cíl Shrnout poznatky, které by si účastníci měli ze školení odnést a poskytnout prostor pro dotazy.

Časová dotace 5 minut a více.

Potřebné materiály Žádné.

Shrnutí



- Sexuální násilí v prostředí noční zábavy se může projevovat mnoha různými způsoby
 - Jakékoliv jeho formy jsou nepřijatelné
 - Rozhodnutí souhlasit může být kdykoliv změněno
- Sexuální násilí v prostředí noční zábavy je ovlivněno řadou faktorů
- Pracovníci v prostředí noční zábavy mohou hrát klíčovou roli v tom, jak předcházet sexuálnímu násilí a jak na něj reagovat (role přihlížejícího)
- Každá událost je jiná – je třeba použít adekvátní přístup
 - Změna postoje
 - Konfrontace
 - Snaha získat podporu
 - Poskytnutí pomoci oběti

Poznámky pro školitele

Sexuální násilí v prostředí noční zábavy se může projevovat mnoha různými způsoby. Jakékoliv jeho formy jsou však nepřijatelné. Svolení se sexuálním stykem může být kdykoliv odvoláno. Sexuální násilí v prostředí noční zábavy je ovlivněno řadou faktorů. Pracovníci v prostředí noční zábavy mohou hrát klíčovou roli v tom, jak předcházet sexuálnímu násilí a jak na něj reagovat – jednak z titulu své pracovní pozice, ale také z pozice přihlížejícího. Každá taková událost je však jiná a vyžaduje rozdílný přístup. Hlavní strategie, jak reagovat na sexuální násilí, jsou: změna postoje; konfrontace; snaha získat podporu; poskytnutí pomoci oběti.



Než školení ukončíte, **zeptajte se** účastníků, zda mají jakékoliv dotazy nebo témata, která by chtěli blíže probrat.

Snímek 27

Pomoc obětem sexuálního násilí

Cíl Upozornit účastníky na relativně novou českou legislativu posilující práva obětí trestných činů včetně sexuálního násilí a postupné zlepšování praktických podmínek pro ochranu a uspokojení potřeb obětí v různých sférách života.

Časová dotace 4 minuty.

Potřebné materiály Žádné.

Pomoc obětem sexuálního násilí



1. právo na poskytnutí odborné pomoci
 2. právo na informace
 3. právo na ochranu před hrozícím nebezpečím
 4. právo na ochranu soukromí
 5. právo na ochranu před druhotnou újmou
 6. právo na peněžitou pomoc
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) (ZOTČ) ve znění pozdějších změn

Poznámky pro školitele

- Práva a povinnosti obětí trestných činů jsou upravena v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní řád v platném znění. K výraznému posílení postavení obětí došlo přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který nabyl plné účinnosti 1. srpna 2013.
- Základní zásadou zákona je respektování faktu, že každá osoba, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je považována za oběť, dokud nevyjde najevo opak nebo nejde-li o zjevné zneužití zákona o obětech.
- Všechny subjekty, které přichází s obětí do styku (police, soudy, poskytovatelé pomoci obětem trestných činů zapsané v registru poskytovatelů, zdravotnická zařízení, obhájci i sdělovací prostředky) mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost obětí, jednat s ní zdvořile, šetrně a vycházet jí vstříc.

- Odbornou pomoc poskytují obětem subjekty zapsané v registru poskytovatelů. Jedná se o psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací, restorativní programy (souvisí s narovnáním vztahu mezi pachatelem a obětí, odškodněním apod.). Tzv. zvlášť zranitelným obětem se pomoc poskytuje zdarma, přičemž do této skupiny obětí patří také oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, tedy oběti sexuálního násilí, jak o nich hovoříme v rámci projektu.
- *Právo na informace* zahrnuje široký okruh informací, na jejichž získání má oběť nárok a které jsou jí povinny orgány policie, příp. státní zástupce, i bez žádosti poskytovat. Jedná se zejm. o informace o trestním řízení, informace o možných dalších opatřeních na ochranu obětí (např. předběžné opatření, kterým se zakáže pachateli přiblížit se k oběti či jejím blízkým), o nejbližších službách (azylové domy, intervenční centra, zdravotní služby) apod.
- *Právo na peněžitou pomoc* spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžitě částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. U obětí trestných činů v sexuální oblasti lze hradit náklady na odbornou psychoterapii či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy (např. právní) až do výše 50 tis. Kč. Pokud by takové oběti bylo ublíženo na zdraví, má nárok buď na paušální peněžitou pomoc ve výši 10 tis. Kč, nebo na prokázanou ztrátu výdělku a prokazatelné náklady spojené s léčením (po odečtu částky, která byla uhrazena např. pachatelem či pojišťovnou) až do výše 200 tis. Kč. Pokud by oběti byla způsobena těžká újma na zdraví (např. rozvinutí posttraumatické stresové poruchy s dlouhodobou pracovní neschopností), zvyšuje se paušální částka peněžitě pomoci na 50 tis. Kč anebo se hradí prokazatelná ztráta výdělku a prokazatelné náklady spojené s léčením do částky 200 tis. Kč. Kromě poskytnuté peněžitě pomoci od státu má oběť možnost uplatnit další nárok na náhradu škody v trestním řízení vůči konkrétnímu pachateli.
- K uplatnění jednotlivých práv je *nejpraktičtější využít odborné pomoci, kterou nabízejí registrované subjekty.*

Snímek 28

Pomoc obětem sexuálního násilí v České republice

Cíl Seznámit účastníky s vhodnými informačními zdroji o pomoci obětem trestných činů; poskytnout jim kontakty na organizace, která se specializují na oblast sexuálního násilí.

Časová dotace 2 minuty.

Potřebné materiály Žádné.

Pomoc obětem sexuálního násilí v České republice



- **Základní informace**
<http://www.policie.cz/clanek/informace-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx>
- **Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů**
<https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>
- **Bílý kruhu bezpečí**
257 317 110 nonstop linka
pracoviště po celé republice
<https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/>
- **proFem**
608 222 277
Praha, Příbram, Beroun, Benešov
<http://www.profem.cz/>
- **Persefona**
737 834 345 (9 – 17 hod., po-pá)
545 245 996
Brno
<http://www.persefona.cz/jake-poskytuje-sluzby-sexualni-nasili>

Poznámky pro školitele

- Základní informace lze nalézt na stránkách Policie ČR v uvedeném odkazu. Jedná se o podrobné informace s řadou interaktivních odkazů, vzorů a návodů.
- V registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů lze vyhledávat dle názvu poskytovatele anebo jen dle místa, resp. okresu.
- Bílý kruh bezpečí, proFem i Persefona jsou organizace, které se dlouhodobě věnují obětem trestných činů, zejména domácího násilí a v posledních letech se rozvíjí i programy pomoci obětem sexuálního násilí.

Část 3

Evaluace školicího programu



Úvod

Monitorování a evaluace je nedílnou součástí jakýchkoliv programů zaměřených na prevenci násilí. Umožňují sledovat implementaci a výstupy programu a posoudit tak, zda je program vhodně zaměřený na cílovou skupinu, dále identifikovat, které jeho části splnily svůj účel, a vyhodnocovat efektivitu programu jako celku. Díky tomu je možné lépe posoudit, zda program efektivně využívá všech zdrojů, navrhnout možná vylepšení a určit, zda je vhodné jej realizovat znovu (případně v širším měřítku).

Monitorování zahrnuje uchovávání záznamů o průběhu programu včetně toho kdy, kde a kým byl program implementován. Jeho součástí jsou také údaje týkající se počtu zúčastněných subjektů a doplňující informace (např. pohlaví, věk, pracovní pozice atd.).

Evaluace může mít dvě podoby:

- **Evaluace procesu:** zkoumá, zda byl program implementován podle plánu, pomáhá identifikovat a řešit jakékoliv možné překážky bránící efektivní implementaci programu.
- **Evaluace výsledků:** zkoumá, jaký měl program přínos a zda dosahuje stanovených cílů.

Monitorování a evaluace

školicího programu stop!sv

Program **stop!sv** byl pilotně realizován ve třech evropských zemích. Celkem tak bylo proškoleno 118 pracovníků v prostředí noční zábavy. Většina pracovníků souhlasila s tvrzením, že školicí program rozšířil jejich povědomí o sexuálním násilí – a to o jeho rozsahu, povaze, následcích, rizikových faktorech, ale také o tom, jak mu předcházet a reagovat na něj. Bylo rovněž mnohem pravděpodobnější, že účastníci po absolvování školení změnili své postoje týkající se sexuálního násilí. Mnohem častěji souhlasili s tvrzením, že svolení k sexuálnímu styku může být kdykoliv odvoláno a že sexuální násilí není nikdy vinou oběti. Účastníci byli rovněž silněji přesvědčeni, že na sexuální násilí dokáží zareagovat (20).

Je důležité, aby jednotlivci nebo organizace, které využívají program StopSV, implementovali aktivity určené k monitorování a evaluaci a ujistili se tak, že se program dostane ke svému cílovému publiku, že je pro něj vhodný a může tak být přínosem pro prevenci násilí.

Monitorování školicího programu stop!sv

Shromažďování údajů o účastnících programu **stop!sv** je nezbytné ke sledování a vyhodnocování průběhu a přínosu školení. Slouží také jako zpětná vazba pro další implementaci. Příloha č. 2 tohoto tréninkového manuálu obsahuje ukázkovou šablonu pro záznam informací o samotném školení (datum, místo, školitel) a také o jeho účastnících (pohlaví, věková skupina, zaměstnavatel, pracovní pozice). Součástí této šablony je také prostor k souhrnnému zaznamenání motivací a očekávání účastníků.

Tyto informace by měly být shromažďovány během všech školení **stop!sv**. Můžete se zaměřit na následující:

- Osoby, podniky a organizace, které se programu **stop!sv** účastnily. Můžete tak zjistit, které skupiny se do programu zapojují a které ne. Lépe tak zacílíte další prevenční aktivity.
- Informace o očekávání účastníků a identifikace dalších cílových skupin. Napomůžete tak další realizaci programu.
- Zpětná vazba pro financující instituce o tom, jaké skupiny jsou do školení zapojeny (počet, odvětví/pracovní pozice) a také o přínosech programu a poptávce po něm.

Evaluace školicího programu stop!sv

Evaluace je důležitou součástí programu **stop!sv**. Použité evaluační nástroje se však mohou lišit v závislosti na konkrétních kompetencích a dostupných zdrojích. Doporučujeme nejprve realizaci pilotního školicího programu, a to včetně základních evaluačních nástrojů. Účelem takového pilotního programu je ujistit se, zda je program pro cílovou skupinu vhodný a zda je pro ni přínosem. Širší realizace programu by pak měla v ideálním případě zahrnovat již podrobnější evaluaci. Ověřit se tím, zda byl program implementován dle původního záměru a zda měl očekávaný přínos.

Účelem tohoto manuálu není poskytnout celistvý návod, jak vyhodnocovat školicí program **stop!sv**. Nastihuje však tři možné úrovně evaluace:

- 01** *Dotazník po absolvování školení* – s cílem zjistit, jak účastníci školení vnímali a zda školení mělo nebo bude mít vliv na jejich znalosti a chování.
- 02** *Dotazníky před a po školení* – umožní identifikovat změny v tom, jak účastníci vnímají sexuální násilí, jak jsou s ním obeznámeni, jak k němu přistupují a s jakou sebedůvěrou na něj dokáží reagovat.
- 03** *Navazující studie a další výzkumné metody* – slouží ke kvantifikaci změn chování a projevu sexuálního násilí v důsledku realizace školicího programu.

Dotazníky po absolvování školení

Vyplněním dotazníku na konci školení poskytnou jeho účastníci cennou zpětnou vazbu o tom, jak školení vnímali a zda pro ně bylo přínosné. Takový dotazník může obsahovat následující otázky:

- Jak relevantní bylo dle účastníků školení vzhledem k jejich pracovní pozici
- Jak užitečné pro ně školení bylo
- Zda školení prohloubilo jejich znalosti o problematice sexuálního násilí
- Zda si myslí, že díky školení budou s větší sebejistotou rozpoznávat sexuální násilí a reagovat na něj
- Zda si myslí, že školení ovlivní jejich budoucí jednání
- Které části školení pro ně byly užitečné, a které naopak ne
- Jak vnímali lektorské dovednosti školitele
- Zda je školení zaujalo
- Jakékoliv návrhy a připomínky, které by mohly školení dále zlepšit

V příloze č. 6 je uvedeno několik otázek, které je možné použít.

Dotazníky před a po školení

Vyplněním dotazníků jak před, tak i po školení, poskytnou jeho účastníci užitečné informace o tom, jaký mělo školení bezprostřední dopad na jejich znalosti, postoje a budoucí chování. Tyto dotazníky mohou obsahovat otázky, které se snaží identifikovat:

- Znalosti problematiky sexuálního násilí
- Postoje k sexuálnímu násilí
- Vnímání role účastníků v prevenci násilí
- Sebedůvěru reagovat na sexuální násilí
- Povědomí o poradenských službách zaměřujících se na sexuální násilí
- Jak se účastníci pravděpodobně zachovají, pokud budou svědkem sexuálního násilí

Opakováním stejných otázek v obou dotaznících lze porovnat změny v odpovědích účastníků před a po školení. Dotazník po ukončení školení může obsahovat rovněž otázky týkající se obsahu školení a jeho samotné realizace (uvedeno v předchozí kapitole). V příloze č. 6 je uvedeno několik otázek, které je možné v obou dotaznících použít.

Navazující studie a další výzkumné metody

Navazující studie a další výzkumné metody slouží ke sledování změn týkajících se chování a výskytu sexuálního násilí v důsledku realizace programu **stop!sv**. Jsou důležité k ověření efektivity programu a slouží jako zpětná vazba pro jeho širší realizaci. V případě širší realizace doporučujeme navazující studii s využitím dalších výzkumných metod. Bude tak možné maximalizovat pozitivní dopad školicího programu. Vzhledem ke komplexnímu charakteru těchto studií je vhodné realizovat je ve spolupráci s akademickými partnery, případně s jinými odborníky z oblasti výzkumu. Využít lze např. následující metody:

- Navazující studie zaměřené na účastníky programu – cílem je identifikovat, zda jsou změny jejich postojů, chování a znalostí trvalejšího charakteru (tj. v horizontu 3, 6 nebo 12 měsíců).
- Využití běžně shromažďovaných údajů (např. policejní a zdravotnické záznamy) ke sledování změn počtu ohlášení sexuálního násilí v důsledku realizace programu.
- Observační studie a výzkumy zaměřené na návštěvníky v prostředí noční zábavy – jejich cílem je identifikovat změny v přístupu personálu, změny v prostředí noční zábavy, případně zkušenosti se sexuálním násilím; to vše v kontextu předešlé realizace programu.

Tým **stop!sv** uvítá, když se osoby, které program realizují a vyhodnocují, podělí o své zkušenosti a poznatky (více na www.irefrea.org).

Seznam odborných zdrojů

1. Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L. & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. Geneva, World Health Organization.
2. Kavanaugh, P. R. (2013). The continuum of sexual violence: Women's accounts of victimization in urban nightlife. *Feminist Criminology*, 8(1), 20-39.
3. Graham, K., Wells, S., Bernards, S. & Dennison, S. (2010). "Yes, I do but not with you" Qualitative analyses of sexual/romantic overture-related aggression in bars and clubs. *Contemporary Drug Problems*, 37(2), 2-2.
4. Graham, K., Bernards, S., Abbey, A., Dumas, T. & Wells, S. (2014). Young women's risk of sexual aggression in bars: the roles of intoxication and peer social status. *Drug & Alcohol Review*, 33(4), 393-400.
5. Hardcastle K., Hughes K., & Quigg, Z. (2015). Experiences and attitudes towards unwanted sexual touching in the night time economy. Liverpool: Centre for Public Health, Liverpool John Moores University.
6. Kelley-Baker, T., Mumford, E. A., Vishnuvajjala, R., Voas, R. B., Romano, E. & Johnson, M. (2008). A night in Tijuana: female victimization in a high-risk environment. *Journal of Alcohol & Drug Education*, 52(3), 46-71.
7. Thompson, E. & Cracco, E. J. (2008). Sexual aggression in bars: What college men can normalize. *The Journal of Men's Studies*, 16(1), 82-96.
8. Santos, M. G. R., Paes, A. T., Sanudo, A., Andreoni, S. & Sanchez, Z. M. (2015). Gender differences in predrinking behavior among nightclubs' Patrons. *Alcoholism, Clinical And Experimental Research*, 39(7), 1243-1252.
9. World Health Organization & London School of Tropical Medicine (2010). Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence. Geneva, World Health Organization.
10. Huber, J. D. & Herold, E. S. (2006). Sexually overt approaches in singles bars. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 15(3/4), 133-146. World Health Organization / London School of Tropical Medicine (2010).
11. Graham, K. & Wells, S. (2003). Aggression involving alcohol: relationship to drinking patterns and social context. *Addiction*, 98(1), 33-42.

12. Banyard, V. L., Moynihan, M. M. & Plante, E. G. (2007). Sexual violence prevention through bystander education: An experimental evaluation. *Journal of Community Psychology*, 35(4), 463-481.
13. Basile, K. C. (2015). A comprehensive approach to sexual violence prevention. *The New England Journal Of Medicine*, 372(24), 2350-2352.
14. Wallin, E. & Andreasson, S. (2004). Can I have a beer, please? A study of alcohol service to young adults on licensed premises in Stockholm. *Prevention Science: The Official Journal Of The Society For Prevention Research*, 5(4), 221-229.
15. McNair, B. (2002). *Striptease Culture: Sex, Media and the Democratization of Desire*. London, United Kingdom.
16. Gill, R. (2006). *Gender and the media*. Cambridge: Polity Press.
17. Sales, N.J. (2016). *American Girls: Social media and the secret lives of teenagers*. New York, Knopf.
18. Orenstein, P. (2016). *Girls and Sex: Navigating the complicated new landscape*. Harper Collins.
19. Go, V. F., Srikrishnan, A. K., Salter, M. L., Mehta, S., Johnson, S. C., Sivaram, S & Celentano, D. D. (2010). Factors associated with the perpetration of sexual violence among wine-shop patrons in Chennai, India. *Social Science & Medicine*, 71(7), 1277-1284.
20. Quigg, Z., Bigland, C., Ross-Houle, K., Hughes, K. & Bellis, M.A. (2018) STOP-SV: a training programme to prevent nightlife-related sexual violence (Evaluation Report). Liverpool: Public Health Institute, Liverpool John Moores University.
21. Hughes, K., Anderson, Z., Morleo, M. & Bellis, M. A. (2008). Alcohol, nightlife and violence: the relative contributions of drinking before and during nights out to negative health and criminal justice outcomes. *Addiction*, 103(1), 60-65.
22. Parks, K. A. & Zetes-Zanatta, L. M. (1999). Women's bar-related victimization: Refining and testing a conceptual model. *Aggressive Behavior*, 25(5), 349-364.
23. Thompson, E. H., Jr. & Cracco, E. J. (2008). Sexual aggression in bars: What college men can normalize. *The Journal of Men's Studies*, 16(1), 82-96.
24. Miller, P. & Litherland, S. (2015). Alcohol and interpersonal violence: A symbiotic relationship. In A. Day, E. Fernandez, A. Day, & E. Fernandez (Eds.), *Preventing violence in Australia: Policy, practice and solutions*. (pp. 117-136). Annandale, NSW, Australia: The Federation Press.
25. Graham, K., Bernards, S., Osgood, D. W. & Wells, S. (2006). Bad nights or bad bars? Multi-level analysis of environmental predictors of aggression in late-night large-capacity bars and clubs. *Addiction*, 101(11), 1569-1580.
26. Kavanaugh, P. R. & Anderson, T. L. (2009). Managing physical and sexual assault risk in urban nightlife: Individual and environmental level influences. *Deviant Behavior*, 30(8), 680-714.
27. Becker, S. & Tinkler, J. (2015). "Me getting plastered and her provoking my eyes": Young people's attribution of blame for sexual aggression in public drinking spaces. *Feminist Criminology*, 10(3), 235-258.

28. Flowe, H. D., Stewart, J., Sleath, E. R. & Palmer, F. T. (2011). Public house patrons' engagement in hypothetical sexual assault: A test of alcohol myopia theory in a field setting. *Aggressive Behavior*, 37(6), 546-557.
29. World Health Organization (2006) Interpersonal violence and alcohol in the Russian Federation. policy briefing. Rome, World Health Organization.
30. Abbey, A., Zawacki, T., Buck, P. O., Testa, M., Parks, K., Norris, J. & Martell, J. (2002). How does alcohol contribute to sexual assault? Explanations from laboratory and survey data. *Alcoholism, Clinical And Experimental Research*, 26(4), 575-581.
31. Parks, K. A. & Miller, B. A. (1997). Bar victimization of women. *Psychology of Women Quarterly*, 21(4), 509-525.
32. Parks, K. A. & Scheidt, D. M. (2000). Male bar drinkers' perspective on female bar drinkers. *Sex Roles*, 43(11-12), 927-941.
33. Pino, N. W. & Johnson-Johns, A. M. (2009). College women and the occurrence of unwanted sexual advances in public drinking settings. *The Social Science Journal*, 46(2), 252-267.
34. Berkowitz, A. (2009) Response ability: A complete guide to bystander intervention, Beck & Co.
35. Fenton, R. A., Mott, H. L., McCartan, K. & Rumney, P. (2014). The Intervention Initiative. Bristol: UWE and Public Health England.
<https://www.open.edu/openlearn/education-development/education/the-intervention-initiative-bystander-education-programme>.
36. FOCUS (2015). Problematika násilí na ženách optikou české populace. Závěrečná zpráva z výzkumu. Dostupné z: <http://www.persefona.cz/source/pdf/amnesty-international-fin.pdf>.
37. Statistiky kriminality Policie ČR. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.
38. proFem (2017). Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské smlouvy. Praha. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.
39. Gřivna, T. et al. (2014). *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer.
40. Úřad Vlády České republiky. (2018). Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí: mýty a fakta. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Myty-a-fakta.pdf>.

Právní normy v České republice

- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád v platném znění
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) v platném znění
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, Rada Evropy – Edice Smluv č. 210. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>

Česká republika

Trestní zákoník²

§ 185	Znásilnění	(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, c) na dítěti, nebo d) se zbraní. (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví. (4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt. (5) Příprava je trestná.
--------------	-------------------	---

² zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění

<https://www.zakonyprolidí.cz/cs/2009-40>

- (1) Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.
- (3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
 - a) na dítěti, nebo
 - b) nejméně se dvěma osobami.
- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,
 - b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
 - c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.
- (5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
- (6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.
- (7) Příprava je trestná.

Příloha č. 2

Docházkový list

Jméno školitele

Datum školení

Den

Měsíc

Rok

Místo školení

Země

Účastníci školení:

Účastník	Pohlaví		Odhadovaná věková skupina		V jakém podniku pracuje	Pracovní pozice	Jak dlouho pracuje v prostředí noční zábavy
	Muž	Žena	Pod 25 let	25 let a více			
01							
02							
03							
04							
05							
06							
07							
08							
09							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

Souhrn odpovědí účastníků školení na otázku během 2. snímku prezentace:

Proč je pro vás důležité účastnit se školení a co byste si z něj chtěli odnést?

Faktory ovlivňující sexuální násilí v prostředí noční zábavy

Charakter a výskyt sexuálního násilí v prostředí noční zábavy je výsledkem kombinace mnoha vzájemně souvisejících faktorů. Ty, které byly identifikovány jako jedny z nejdůležitějších, jsou uvedeny v tabulce níže:

Faktory, které mohou (přímo nebo nepřímo) zvyšovat riziko sexuálního násilí v prostředí noční zábavy

	Chování personálu	Management podniku	Kontext prostředí	Užívání alkoholu a drog	Společenský kontext
Personál	Hrubý a nepřijemný / příliš přátelský	Špatně školený (odpovědné podávání alk. Nápojů, konfliktní management) nebo nekoordinovaný personál	Nedostatečné dohlížení na určité části klubu nebo návštěvníky klubu	Personál užívá alkohol / drogy Personál podává alkohol nadměrně opilým návštěvníkům	Nadměrně sexualizovaný personál (přístup k okolí, chování, oblečení); hudba explicitně podmiňující sexuální / násilné chování
Návštěvníci	Nedostatek zábran vůči personálu / ostatním návštěvníkům klubu	Nedostatečná pravidla a interní předpisy Tolerance neadekvátního chování	Přeplněný klub / fronty (např. na toalety), davy lidí Zákazníci bez dozoru/ osamocení zákazníci	Míra opilosti Projevy užívání drog	Tanec / sexuální kontakt při tanci Úroveň sexuální aktivity v podniku
Celková atmosféra	Neurvalost / benevolence, laxnost	Tolerance hrubého / násilnického chování	Temná / skrytá zákoutí Špína (odpadky, rozlité pití, prázdné sklenice a lahve)	Míra opilosti návštěvníků	Použití vysoce sexualizovaných reklamních, marketingových a jiných obrazových materiálů Promiskuita/sukničkářství

Existuje několik vodítek, jak rozpoznat míru opilosti návštěvníků. Seznam níže popisuje známky lehké, střední a těžké opilosti.

1. Lehká opilost

Drobné změny v chování a vzezření.

2. Střední opilost

» Chování

- » Častější fyzický kontakt mezi konzumentem alkoholu a ostatními osobami.
- » Hlučná a hlasitá konverzace.
- » Menší fyzická vzdálenost mezi konzumentem alkoholu a ostatními osobami během konverzace.
- » Velmi přátelské, případně vyzývavé chování (zvláště k cizím osobám), vyzývavé a sexualizované tančení.

» Vzhled

- » Daná osoba pociťuje vyšší tělesnou teplotu a více se potí.
- » Daná osoba může mít červené tváře a nepřítomný výraz

» Koordinace

- » Daná osoba pociťuje vyšší tělesnou teplotu a více se potí.
- » Daná osoba může mít červené tváře a nepřítomný výraz.

3. Těžká opilost

» Chování

- » Daná osoba může naprosto ignorovat společenské konvence (např. močení na veřejnosti/tančení na stole).
- » Odtážitost, paranoia.
- » Zmatenost, nerozhodnost.

» Vzhled

- » Neupravený vzhled a oblečení, rozcuchané vlasy, rozmazaný make up.
- » Přivřené oči.

» Koordinace

- » Klopýtání, narážení do objektů.
- » Špatně srozumitelná mluva, mumlání.

Situace č. 1

Klub je přeplněný, návštěvníci jsou hodně opilí, tancují a baví se. V rohu klubu uvidíte na zemi muže, který nejeví známky vědomí. Zdá se, že je sám.

- (1) Vyvolá to ve Vás nějaké obavy? Jaké a proč?
- (2) Co můžete v tomto případě udělat z pozice pracovníka noční zábavy (a z pozice přihlížejícího)?

Situace č. 2

Muž odvádí z klubu velmi opilou ženu. Zdá se, že dotyčná žena neví, co se děje – nemůže ani pořádně chodit. Není jasné, zda dotyčného muže zná.

- (1) Vyvolá to ve Vás nějaké obavy? Jaké a proč?
- (2) Co můžete v tomto případě udělat z pozice pracovníka noční zábavy (a z pozice přihlížejícího)?

Situace č. 3

Bavíte se s kolegy a jeden z nich vypráví, že měl sex s hodně opilou osobou, která během něj upadala do spánku. Někteří Vaši kolegové se tomu smějí.

- (1) Vyvolá to ve Vás nějaké obavy? Jaké a proč?
- (2) Co můžete v tomto případě udělat z pozice pracovníka noční zábavy (a z pozice přihlížejícího)?

Názory na školení

Do jaké míry souhlasíte / nesouhlasíte s následujícími výroky?

- Školení mi pomůže lépe reagovat na sexuální násilí v prostředí noční zábavy.
- Díky školení vím, na koho se obrátit o pomoc v případě sexuálního násilí.
- Po školení **stop!sv** dokážu lépe zvládat situace spojené se sexuálním násilím v prostředí noční zábavy.

Použijte pětistupňovou škálu: silně souhlasím, souhlasím, nevím, nesouhlasím, silně nesouhlasím.

Postoje a vnímání sexuálního násilí

Do jaké míry souhlasíte / nesouhlasíte s následujícími výroky?

- Nemyslím si, že v podniku, kde pracuji, je sexuální násilí problém.
- Zaměstnanci nočních podniků mohou ovlivnit sexuální násilí v prostředí noční zábavy.
- Sexuální násilí není nikdy vinou oběti.

Použijte pětistupňovou škálu: silně souhlasím, souhlasím, nevím, nesouhlasím, silně nesouhlasím.

Sebedůvěra identifikovat ohroženou osobu a reagovat na sexuální násilí

Jak moc sebejistý/á byste se cítil/a, kdybyste měl/a:

- Zareagovat, pokud byste v baru, klubu nebo na diskotéce viděl/a hodně rozrušenou ženu obklopenou skupinou mužů.
- Slovně se postavit člověku, který omlouvá to, že někoho přinutil k sexu.
- Požádat svého spolupracovníka o pomoc v případě situací spojených se sexuálním násilím.

Použijte pětistupňovou škálu: velmi nesebejistý, nesebejistý, nevím, sebejistý, velmi sebejistý.

Zkušenosti s identifikováním ohrožené osoby a s reakcí na sexuální násilí

Přečtěte si seznam výroků níže a označte Ano nebo Ne u všech situací, ve kterých jste se ocitl/a BĚHEM POSLEDNÍCH 3 MĚSÍČŮ.

- Zeptal/a jsem se člověka, který se zdál být v baru, klubu nebo na diskotéce rozrušený, zda je v pořádku nebo zda potřebuje pomoc.
- Požádal/a jsem svého spolupracovníka o pomoc v případě situací spojených se sexuálním násilím.
- Pokud jsem měl/a podezření, že někdo neznámý byl sexuálně napaden, dal/a jsem mu najevo podporu a ochotu pomoci.

Zkušenosti se sexuálním násilím

Když jste byl/a v baru, klubu nebo na diskotéce, dotýkal se Vás někdo způsobem, který Vám byl nepříjemný, nebo udělal něco jiného se sexuálním podtextem, co Vám bylo nepříjemné?

Příloha č. 7

Kontakty na služby pomoci obětem sexuálního násilí v ČR

Odborná služba	Kontakt
Policie ČR	http://www.policie.cz/clanek/informace-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx
Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů	https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf
Bílý kruh bezpečí	257 317 110 nonstop linka pracoviště po celé republice https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/
proFem	608 222 277 Praha, Příbram, Beroun, Benešov http://www.profem.cz/
Persefona	737 834 345 (9–17 hod., po-pá) 545 245 996 Brno http://www.persefona.cz/jake-poskytujeme-sluzby-sexualni-nasili



Tento materiál vznikl za finanční podpory programu Práva, rovnost a občanství Evropské unie. Za jeho obsah nesou výhradní odpovědnost jeho autoři. Tento materiál nevyjadřuje nutně oficiální stanovisko Evropské komise. Na projektu **stop! sv** se podílely partnerské organizace ze čtyř evropských zemí:

- Česká republika: Roman Gabrhelík, Adam Kulhánek a Hana Fidesová (Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze).
- Portugalsko: Irma Brito, Maria do Rosário Mendes a Fernando Mendes (IREFREA Portugalsko).
- Španělsko (vedoucí tým projektu): Mariàngels Duch, Maite Kefauver, Montse Juan a Amador Calafat (IREFREA Španělsko), Karen Hughes a Mark A Bellis (Bangorská univerzita).
- Velká Británie: Zara Quigg, Charlotte Bigland a Kim Ross-Houle (Univerzita Johna Moorea v Liverpoolu [LJMU]).

Všechny partnerské organizace se podílely jak na tvorbě školicího programu **stop! sv**, tak na podobě výzkumné studie a na její implementaci.

Listopad 2017



*Spolufinancováno programem
Práva, rovnost a občanství
Evropské unie*

stop ! sv

**Staff training
on prevention of
sexual violence**



PHI | Public
Health
Institute
LIVERPOOL JOHN MOORES UNIVERSITY



Klinika adiktologie
1. LF UK a VFN v Praze